

**O ANALIZĂ A STRUCTURILOR SOCIALE,
DIN PERSPECTIVA RITURILOR ȘI RITUALURILOR
DE ÎNMORMÂNTARE ÎN NECROPOLELE DE SEC. IV D. CHR.
DIN PUNCTELE „LA MOVILĂ” ȘI „ISLAZ”, COM. POGONEȘTI, JUD. VASLUI**

Mircea MAMALAUCA*

Key words: Sântana de Mureș-Cernjachov Culture, rite, rituel, necropole, sociale structure.

Prin lucrarea de față ne propunem să surprindem unele elemente privitoare la structurile sociale reflectate în două din necropolele cercetate în ultimii ani. Mai precis, încercăm să vedem cât de departe se poate merge, în această privință, încercând să interpretăm datele arheologice obținute prin cercetare a două necropole, pornind de la studierea elementelor de rit și ritual de înmormântare.

Drept obiect de studiu am luat două necropole aparținând culturii Sântana de Mureș, din secolul al IV-lea d. Hr., din punctele „La Movilă” și „Islaz” com. Pogonești, aflate în curs de cercetare, pentru care nu s-au efectuat încă analizele finale și nu au fost formulate concluzii, nici cel puțin parțiale.

În necropola de la Pogonești, pe locul numit de localnici „La Movilă”, au fost dezvelite, până în prezent, 58 de morminte, din care cinci sunt de incinerare și restul de 53 de înhumare (Plansa II). Din cea de a doua necropolă, aflată pe teritoriul satului Polocin, în punctul „Islaz”, au fost descoperite 56 de morminte, din care 17 de incinerare și 39 de înhumare (Plansa I). Necropolele de la Pogonești și Polocin, ambele aflate pe teritoriul comunei Pogonesti (jud. Vaslui), se găsesc prima pe malul stâng și a doua pe malul drept al pârâului Tutova, la o depărtare de circa 400 m una de cealaltă, ceea ce face comparația dintre ele deosebit de interesantă.

Informațiile oferite de cele două necropole nu sunt, fără îndoială, suficiente pentru a răspunde la toate întrebările ce pot fi ridicate în cadrul problematicei legate de studiul structurilor sociale și aceasta nu doar pentru că nu au fost cercetate integral. Răspunsuri complete la o asemenea temă nu vor putea fi obținute doar pe baza informațiilor rezultate din cercetarea unui număr redus de complexe funerare, ci doar în urma unei cercetări ample, interdisciplinare a temei și prin utilizarea pe scară largă a izvoarelor scrise.

În mod evident, la fel ca în timpurile moderne, nici o așezare rurală obișnuită sau eventual o necropolă corespunzătoare acesteia, chiar și la nivelul cronologic al antichității târzii, nu putea cuprinde, în ansamblu, structura întregii societăți, ci doar anumite secvențe ale acesteia. De aceea noi ne-am propus cel mult să creionăm o imagine, fie ea incompletă și poate chiar denaturată, a structurii sociale și de putere din cadrul unui segment din mediul cultural Sântana de Mureș.

Podișul Central Moldovenesc a fost, fără îndoială, o regiune bine populată și în perioada anterioară manifestării culturii Sântana de Mureș (sec. IV d. Hr.). Astfel, așezări și necropole aparținând dacilor liberi din secolele II-III d. Hr. au fost descoperite în număr foarte mare în tot acest areal. De asemenea, cercetarea unora din ele, precum acelea de la Poieniști¹, Dămieniști², Gălănești – Bărboasa³, Săucești⁴ sau Pădureni⁵, ca să nu menționăm decât câteva din cele mai importante

* Muzeul „Vasile Parvan” Bârlad, str. Vasile Parvan, nr. 1, tel. 0235421691, e-mail: mircea_mamalauca@yahoo.com

¹ R. Vulpe, *Săpăturile de la Poieniști din 1949*, în *Materiale* I, 1953, p. 213-506.

² I. Mitrea, *Necropola carpică de la Dămieniști, județul Bacău*, în *Carpica* XIV, 1982, p. 65-79; idem, *Un complex funerar descoperit în necropola carpică de la Dămieniști, jud. Bacău*, în *SCIVA* 39, 1988, p. 369-380.

³ V. Căpitanu, *Necropola daco-carpică de incinerare din secolul al III-lea de la Gălănești-Bărboasa, comuna Oncești, județul Bacău*, în *Carpica* VII, 1975, p. 63-116.

⁴ Idem, *Necropola birituală daco-carpică de la Săucești, jud. Bacău*, în *Muzeul Național* III, 1976, p. 165-179.

⁵ S. Morintz, Gh. Bichir, *Săpăturile de la Pădureni*, în *Materiale* VI, 1959, p. 487-495.

și cunoscute, dovedesc existența unor așezări și necropole extinse atât în timp cât și în spațiu și în consecință cu o mare densitate demografică și evident cu o anumită structura socială asupra căreia însă nu ne vom opri acum.

Aceeași densitate demografică a fost constatată și în vremea culturii Sântana de Mureș, din secolul următor. Dacă amintim aici doar întinsa așezare de la Bârlad – Valea Seacă, cu un centru de producție pentru prelucrarea osului și a coarnelor de cerb, unic în Europa (în total 32 de ateliere cercetate până acum), precum și necropola din apropiere, cu 547 de morminte de incinerare și de înhumare, cea mai mare din tot acest imens complex cultural⁶, putem avea dimensiunea reală a densității demografice din această parte a Moldovei. La acestea se adaugă, însă și multe alte stațiuni arheologice importante, dintre care unele au și fost parțial cercetate prin săpături metodice⁷.

Pornind de la aceste realități privind intensă locuire a zonei, nu ne propunem, acum, o analiză completă a celor două necropole menționate mai sus, întrucât aceasta ar presupune un timp de investigație mult mai îndelungat. Nu vom face aici o analiză tipologică a materialelor descoperite și nici una cronologică. În principal vom insista asupra practicilor funerare, din cele două necropole, studiu pe baza căruia s-ar putea ilustra unele elemente necesare înțelegerii structurilor sociale și de putere în cadrul comunităților aparținând acestei culturi.

Obiceiurile funerare sunt foarte diferite și adesea insuficient înțelese, de unde rezultă și tratarea lor deosebită de la un autor la altul. Nici noțiunile din această sferă nu sunt întotdeauna bine precizate.

Practicile funerare ar putea fi grupate în mai multe categorii. Prima din ele cuprinde practicile din sfera riturilor funerare (incinerarea și înhumarea, amenajarea mormintelor; depunerea defunctului; intervenții ulterioare), iar a doua se referă la obiceiurile de port, mai bine zis la vestimentația și podoabele cu care defunctul este înmormântat (accesorii vestimentare: obiecte de toaletă, obiecte de podoabă și amulete). Strâns legată de această a doua categorie sunt practicile funerare din sfera ritualurilor funerare (ofrande alimentare: obiecte și instrumente de uz casnic și multifuncționale: arme).

Din cele menționate mai sus, rezultă că practicile funerare ar putea oferi o foarte bogată și diversă informație asupra celor înmormântați într-o necropolă, inclusiv asupra poziției lor în comunitatea din care fac parte.

În consecință, în paginile care urmează, ne propunem să facem o prezentare rezumativă a practicilor funerare din necropolele de la Pogonești și Polocin, insistând mai ales asupra acelor care, într-un fel sau altul, au relevanță asupra ilustrării structurii sociale, din cele două comunități, poziționate de-o parte și de alta pârâului Tutova, la mică distanță una de cealaltă.

RITURILE FUNERARE

(Amenajarea mormintelor; depunerea defunctului; intervenții ulterioare)

Cele două necropole care fac obiectul acestui studiu au fost descoperite și cercetate începând cu anii 90, din secolul trecut, mai întâi necropola de la Pogonești din punctul „La Movilă”, amplasată în partea de sud a comunei Pogonești, iar mai târziu, începând cu anul 2002 a demarat cercetarea și în necropola din satul Polocin, comuna Pogonești, punctul “Islaz”. Prima dintre cele două necropole, cea din punctul „La Movilă”, a fost descoperită în urma prăbușirilor repetate ale malului stâng al pârâului Tutova, prăbușiri în urma cărora elevii școlii din comuna Pogonești au recuperat câteva obiecte. De această situație a fost sesizat muzeul bărlădean, iar regretatul arheolog V. Palade s-a deplasat la fața locului și a constatat că este posibil să avem de-a face cu o necropolă, care prin obiectele recuperate putea fi încadrată în aria culturii Sântana de Mureș-Černjachov. În anul 1990, V. Palade a organizat un prim sondaj, în urma căruia au fost scoase la lumină primele trei morminte, care prin caracteristicile inventarului confirmau presupunerile inițiale.

⁶ V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad – Valea Seacă (sfârșitul sec. al III-lea – a doua jumătate a sec. al V-lea)*, Editura ARC 2000, București 2004.

⁷ Idem, *Săpăturile arheologice de la Bogdănești – Fălciu, jud. Vaslui (1967-1968)*, în *Materiale*, X, 1973, p. 169-189. G. Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, Editura Litera, București 1980.

Începând cu anul 1991 a fost declanșată cercetarea sistematică a necropolei, care s-a derulat pe parcursul mai multor campanii, mai exact până în anul 2001. În perimetrul cercetat, incluzând și cele trei morminte descoperite cu prilejul sondajului din 1990, au fost scoase la lumină 58 de morminte. Perimetrul acestei necropole este investigat acum, aproape în întregime, reușind să-i determinăm în mare parte conturul. Începând cu anul 2002 am fost nevoiți să deschidem un nou șantier, într-un punct situat la aproximativ 400 m nord. Ca urmare a prăbușirilor repetate, de această dată a malului drept al pârâului Tutova, au apărut vestigii arheologice care ne-au îndemnat să efectuăm o campanie de salvare în punctul "Islaz", sat Polocin, com Pogonesti.

Rezultatele au fost mai mult decât spectaculoase. Descoperisem o nouă necropolă, care deși ca încadrare culturală se apropia de cea de la Pogonești, avea o mulțime de elemente care o particularizau. În primele două campanii de cercetare (2002-2003) am reușit să scoatem la suprafață nu mai puțin de 35 morminte, 25 de înhumatie și 10 de incineratie, care prin maniera de înmormântare, dar mai ales prin tipologia inventarului descoperit au putut fi încadrate în cultura Sântana de Mureș.

La cele 35 de morminte cercetate în campaniile 2002-2003 se mai adaugă alte 21 de morminte descoperite cu prilejul campaniei din 2004, din care 7 de incineratie și 14 de înhumatie.

Mormintele de incineratie din primele doua campanii M 2, 3, 4, 6, 7, 10, 18, 19, 20, 22, 25, respectiv din a doua campanie M. 36, 37, 42, 47, 48, 49 și 51 pot fi încadrate, în functie de ritualul înmormântării, în trei categorii:

O primă categorie este reprezentată de mormintele în care oasele cinerare au fost depuse direct pe pământ M. 36 (fig. 1/1). În perimetrul cercetat am mai descoperit o singură situație similară, în M. 2 (fig. 1/2). Cantitatea de oase depusă în cele două morminte este destul de mică, lucru pe care îl întâlnim și în cazul altor categorii de morminte de incineratie. Datorită adâncimii mici la care a fost depusă urna cinerară nu am reușit să sesizăm conturul gropilor.

Ce de-a doua categorie de morminte de incineratie este formată din cele în care resturile cinerare au fost așezate în urne de forme și dimensiuni diferite, cu sau fără capac. Prima subvariantă, respectiv mormânt de incineratie format din urnă și capac am întâlnit-o în M 42 (fig. 1/3), urna fiind acoperită cu un capac provenind dintr-o strachină de mici dimensiuni, lucrată la roată din pastă foarte fină, de culoare roșie (fig. 1/6). În cazul urnei este vorba de o oală lucrată cu mâna (fig. 1/5).

O alta subvariantă este cea în care în groapă resturile incinerate sunt depuse în două urne, cum este cazul în M 6, (fig. 1/4; fig. 1/7,8).

Destul de des întâlnite sunt și situațiile în care resturile cinerare au fost depuse în oale a căror parte superioară lipsea, cum este cazul în M 3 (fig. 2/4; 2/5) M 7 (fig. 3/1; 3/2), M. 47 (fig. 3/3), M 48 (fig. 2/1; fig. 2/2). Putem conchide că, în cadrul variantei de înmormântare în urnă există mai multe subvariante, respectiv înmormântări în urne cu capac, în urne fără capac, precum și în urne pentru care s-au folosit vase sparte, probabil, ritual.

Cea de-a treia categorie de morminte de incineratie este cea în care resturile cinerare au fost depuse pe mai multe fragmente de vase, acoperite cu alte fragmente, provenite din unul sau mai multe vase, în general lucrate la roata, din pastă fină. Aceste morminte sunt destul de numeroase M. 37 (fig. 3/4), M 49 (fig. 3/5), M 51 (fig. 3/6), M 4 (fig. 3/7; 3/8,9), M 18 (fig. 4/1; 4/2-4), M 19 (fig. 4/5), M 20 (fig. 4/6), M 22 (fig. 4/7) și M 25 (fig. 5/1), dar sunt și situații în care totul se rezumă la doar câteva fragmente ceramic, cum este cazul în M. 51 (fig. 3/6).

În privința mormintelor de inhumatie trebuie remarcă faptul că din cele 14 morminte de înhumatie, cercetate în campania 2004, unul era cenotaf M. 44 (fig. 5/2). Anterior a mai fost identificat încă un cenotaf, este vorba de M. 26 (fig. 5/3). În cazul M. 44, groapa sepulcrală era orientată N-S, în timp ce M.26 avea groapa orientată V-E. Din celelalte 13 morminte de înhumatie, descoperite în acea campanie, șapte sunt nederanjate și au gropile orientate N-S, M. 39 (fig. 5/4), M 40 (fig. 6/2), M 41 (fig. 6/2), M 43 (fig. 6/3), M 45 (fig.6/1), M 50 (fig. 6/4) și M 54 (fig. 7/1). Mormintele deranjate, în număr de șase, au fost orientate de asemenea N-S, cu excepția M. 38. În repetate situații resturile osteologice, din morminte, se rezumă doar la câteva oase, cum ar fi în, M 46 (fig. 7/3), M 52 (fig. 7/4), M 53 (fig. 8/1), M 55 (fig. 8/2) și M 56, prăbușit în apele pârâului

Tutova, așa încât poziția în care au fost depus cel decedat nu a mai putut fi stabilită.

La mormintele de înhumatie din campania 2004 se mai adauga alte 25 de morminte de înhumatie descoperite în primele campanii. Este vorba de M 1 (fig. 8/3), M 5 (fig. 11/3), M 8 (fig. 8/4), M 9 (fig. 9/1), M 10 (fig. 20/5), M 11 (fig. 9/2), M 12 (fig. 20/4), M 13 (fig. 13/2), M 14 (fig. 11/4), M 15 (fig. 9/4), M 16 (fig. 13/3), M 17 (fig. 9/3), M 21 (fig. 20/3), M 23 (fig. 12/1), M 24 (fig. 10/1) 26 (fig. 5/3 - cenotaf), M 27 (fig. 12/2), M 28 (fig. 10/2), M 29 (fig. 10/3), M 30 (fig. 12/3), M 31 (fig. 12/4), M 32 (fig. 13/1), M 33 (fig. 10/4), M 34 (fig. 11/5), M 35 (fig. 11/1). Din toate acestea 19 au fost nederanjate, mare majoritate orientate N-S, dar destul de multe și E-V și V-E, iar alte șase au fost deranjate din vechime. La acestea gropile sepulcrale au fost orientate N-S, dar și E-V.

Dacă încercăm să facem o comparație cu situația, întâlnită în campaniile 2002-2003, putem spune că rezultatele obținute în campania 2004 sunt în linii generale identice, sau cel puțin asemănătoare cu cele din anii anteriori.

Din cele 39 de morminte de înhumatie descoperite și cercetate, două sunt cenotaf, 25 sunt nederanjate, cu groapile sepulcrale orientate N-S, E-V sau V-E, 12 sunt deranjate din vechime, având aceleași orientari ca și cele nederanjate.

În cele ce urmează vom încerca să facem o prezentare succintă a situației întâlnite în necropola de la Pogonești. Din totalul de 58 de morminte descoperite și cercetate, 53 sunt de înhumatie (91,37%), restul fiind deținut de mormintele de incineratie (8,63%). Din totalul mormintelor de înhumatie 45 sunt morminte deranjate (84,48%) și altele opt nederanjate.

Din mormintele nederanjate două erau orientate V-E (M 5 și M 10), din care unul era de copil (M.5), iar (M. 10) un adolescent sau poate o femeie. Celelalte morminte nederanjate (M. 33 și 41) au aparținut unor adulți, cu gropile orientate N-S.

Din mormintele deranjate, patru erau cenotaf (M 18, 26, 27 și 51), din care trei orientate N-S (M 18, M 27 și M 51) și unul V-E (M 26). Din cele 45 de morminte deranjate, 41 au avut gropile orientate N-S, M. 16 (fig. 22/3), M 17 (fig. 14/1), M 19 (fig. 14/2), M 22 (fig. 15/1), M 24 (fig. 14/3), M 30 (fig. 15/2), M 31 (fig. 20/1), M 35 (fig. 15/3), M 36 (fig. 16/1), M 37 (fig. 16/2), M 39 (fig. 16/3), M 40 (fig. 16/4), M 42 (fig. 17/2), M 45 (fig. 20/2), M 47 (fig. 17/3), M 50 (fig. 17/4) și M 53 (Fig. 23/5), iar alte trei V-E, M 7 (fig. 20/7), M 12 (fig. 18/1) și M 13 (fig. 18/2). Într-un singur caz nu s-a putut sesiza conturul gropii (M. 9), acesta reducându-se la doar un craniu.

În perimetrul necropolei au existat câteva situații mai speciale, cum ar fi cea din M. 2 în care au fost descoperite două cranii, situație care se repetă și în M 38 (fig. 23/4). De asemenea, în M 46 (fig. 23/2) erau două schelete, având astfel de a face cu o înmormântare dublă. O situație interesantă s-a semnalat în M 54 (fig. 22/2), unde, deși scheletul era deranjat, palmele celui decedat rămăseseră nederanjate, pe ele fiind așezată o foarte frumoasă cană de culoare cenușie, lucrată la roată. În marea lor majoritate, mormintele deranjate au aparținut unor adulți (cel puțin 26 din cele 45), iar în 18 situații nu s-a putut determina cu certitudine categoria de vârstă.

Mormintele de incineratie sunt în număr de cinci și reprezintă 8,62% din totalul mormintelor. În mormintele 3 și 44 (fig. 19/4) cenușa a fost depusă în urne. Urna din M 3 era acoperită cu un capac (strachină), iar lângă ea se mai afla o oală de mici dimensiuni. În M 44 cenușa a fost depusă într-un vas lucrat la roată de culoare cenușie, fără capac.

Resturile cinerare din M 21 (fig. 19/1) și 29 (fig. 19/2) au fost depuse direct în groapă și acoperite cu mai multe fragmente ceramice, iar în M 43 (fig. 19/3) oasele incinerate au fost depuse pe câteva fragmente ceramice și mai apoi acoperite cu alte fragmente de vase.

O comparație făcută între cele două necropole, apropiate în spațiu, oferă câteva concluzii interesante. Astfel, exceptând faptul că în necropola de la Polocin numărul mormintelor de incineratie este cu mult mai mare (33,3%) decât în necropola de la Pogonești (8,62%), situațiile sunt cât de cât comparabile. În ambele necropole întâlnim aproape aceleași subvariante de rituri de înmormântare. Lipsesc însă mormintele în care urnele funerare au fost ciobite înainte de introducerea în groapa sepulcrală.

Diferențele sunt semnificative însă în privinta inhumațiilor. Dacă în necropola de la Pogonești inhumația reprezenta 91,37%, la Polocin acest procent se reduce la doar 69,62%.

Diferențele se adâncesc și mai mult când ne referim la subvariantele riturilor de înhumare. Astfel, în cazul mormintelor de înhumare din necropola de la Pogonești 53 din totalul de 58 de morminte sunt de înhumare, din care 41 orientate N-S (77,3%), iar trei orientate V-E (5,66%). În această necropolă avem doar 4 morminte nederanjate (7,54 %), la care se mai adaugă 4 cenotafuri (7,54%).

În necropola de la Polocin lucrurile sunt oarecum diferite în privința riturilor funerare. Din cele 39 de morminte de înhumare doar două sunt cenotaf (5,1%). De asemenea, 84,4% din totalul mormintelor de înhumare au fost nederanjate și doar 13,7% sunt deranjate. Orientarea gropilor sepulcrale este majoritar, N-S (74,5%) și mult mai puține V-E sau E-V (20,5%).

O întrebare firească este de ce există asemenea diferențe între două necropole, în esență contemporane și atât de apropiate una de cealaltă. Cea mai plauzibilă ipoteză ar fi aceea că diferențele de rit, dar mai ales de ritual funerar să fi fost determinate de un oarecare decalaj în timp al unei necropole față de cealaltă. Toate aceste întrebări, poate și altele, vor putea primi răspunsuri pe măsura ce cercetarea se va extinde și informații noi vor completa cunoașterea noastră din acest moment.

În privința riturilor funerare întâlnite în cele două necropole, prezentate mai sus, ele sunt aceleași în toate necropolele aparținând culturii Sântana de Mureș și nu aduc nici un element notabil privitor la dezvoltarea structurii sociale a comunităților umane de la Pogonești și Polocin. În consecință se poate afirma ca elementele de rit funerar sunt extrem de puțin sugestive atunci când ne propunem să abordăm problematici legate de structurarea din punct de vedere social a comunităților umane. Cel puțin acest lucru este valabil în urma studierii celor două necropole care fac obiectul acestui studiu. Lucrurile se schimbă însă, într-o bună măsură în cazul studierii elementelor de ritual funerar.

RITUALURI FUNERARE și OBICEIURI DE PORT

(Ofrande alimentare; obiecte și instrumente de uz casnic; arme)

(Accesorii vestimentare, obiecte de toaletă, obiecte de podoabă, amulete)

În prezentarea ritualurilor de înmormântare, întâlnite în cele două necropole, de la Pogonești și Polocin vom porni cu ilustrarea situațiilor din mormintele de incinerare. Acestea sunt de cele mai multe ori foarte săracioase, inventarul lor rezumându-se doar la recipientele care au ținut loc de urnă funerară sau uneori de capac, așadar având o destinație și o funcționalitate precisă. În majoritatea cazurilor, în groapa mortuară nu se găsesc decât resturile osteologice incinerate fără alte elemente de inventar. În aceasta situație este foarte greu, dacă nu imposibil, să putem face trimiteri la departajări de ordin social a celor înmormântați, cel mult s-ar putea găsi unele elemente legate de apartenența culturală (etnică ?) a celui înmormântat sau eventual s-ar putea sesiza unele aspecte de ordin religios sau ocupațional.

Situația menționată este valabilă mai ales în necropola de la Pogonești, unde numărul mormintelor de incinerare este foarte mic, practic doar cinci, din cele 58 descoperite și cercetate sunt de incinerare. Din aceste cinci morminte doar în cazul M 3 se poate vorbi de existența unui inventar ceva mai bogat, alături de urna cinerară au mai existat două recipiente și anume o strachină care a jucat rolul de capac al urnei și o oală de mici dimensiuni, în care este posibil să fi fost depusă ofrandă. Pornind de la faptul că M 3 pare ceva mai bogat decât celelalte morminte din necropolă, s-ar putea lansa ipoteza că avem de-a face cu mormântul unui individ, care în structura socială a comunității ar fi putut ocupa o poziție ceva mai importantă, dar la fel de bine, diferențele minime de ritual ar putea fi determinate de factori de ordin religios sau chiar strict economici.

Interesant este și M 21, unde resturile incinerate au fost depuse direct în groapă și acoperite cu mai multe fragmente, din vase lucrate la roată și cu mâna. În urma restaurării s-a reconstituit un capac de urnă (fig. 21/6), așadar un vas cu o destinație precisă. Capacul era prevăzut cu un orificiu, considerat drept o „fereastră a sufletului”.

Din studierea mormintelor de incinerare de la Pogonești se pot trage extrem de puține concluzii privitoare la statutul social al celor incinerați, iar din planul necropolei nu se poate vorbi de anumite reguli după care cei incinerați erau depuși în necropolă.

Lucrurile nu se schimbă radical nici în cazul mormintelor de înhumare, care sunt 53 la număr.

Marea majoritate a mormintelor de înhumăție au fost deranjate din vechime și au un inventar foarte modest, atât cantitativ, cât și în ceea ce privește varietatea lui. De asemenea, este destul de interesant că doar patru morminte, M 5 – copil (fig. 20/8), M 10 (fig. 20/5), M 33 (fig. 21/1) și 41 (21/2) au rămas nederanjate.

Mormintele de înhumăție aparținând culturii Sântana de Mureș – Cerneahov, au de cele mai multe ori, un inventar destul de bogat, ajungând uneori la un număr semnificativ de piese, dintre cele mai diverse, cum ar fi vase ceramice, obiecte de toaletă și de podoabă sau felurite unelte și instrumente de uz casnic. Dar nu este cazul și cu mormintele de la Pogonești, unde este evident că avem de-a face cu rituri, dar mai ales cu ritualuri puțin mai diferite, de ceea ce se cunoaște în general. Deși nu sunt semnificative din punct de vedere numeric, vasele ceramice sunt totuși cele mai numeroase din obiectele depuse în morminte, cuprinzând oale, castroane și căni. Semnificația și evident rolul lor în cadrul ritualului funerar a fost acela de a asigura defunctului alimentele și băuturile necesare pentru viața de dincolo.

Referitor la ritualul funerar trebuie spus că, de cele mai multe ori, în urma deranjării mormintelor s-au păstrat destul de puține obiecte și situații legate strict de ritualurile de înmormântare, în consecință ne va fi foarte greu să facem remarci legate de structura socială din cadrul comunității umane căreia i-a aparținut această necropolă. Astfel, inventarul M 1 (fig. 23/1) se rezumă, spre exemplu, la o oală lucrată cu mâna din pastă grosieră așezată în partea dreaptă a capului, în poziție normală, cu gura în sus, iar la picioare se afla o căniță lucrată la roată din pastă fină cenușie, așezată de asemenea cu gura în sus. Depunere similară a inventarului, au fost consemnate și în alte morminte din diverse necropole specifice acestei epoci, cum ar fi în M. 418 de la Mihălășeni⁸, unde însă numărul vaselor este mai mare, sau M 159 de la Bârlad - Valea Seacă⁹, unde în apropierea craniului erau depuse trei oale, dar în acest caz mormântul era nederanjat. Este cert, acest gen de înmormântare respectă un anumit ritual, fără îndoială cu oarecare strictețe și care cu siguranță se întâlnește atât în cazul mormintelor deranjate cât și nederanjate. Din punct de vedere al statutului social este greu să se emită vreo ipoteză.

O situație destul de interesantă am găsit în M 6 (fig. 21/3), mormântul de înhumăție deranjat, de adult, în care la 3 cm deasupra primelor oase ale scheletului, sub două pietre a apărut un fragment de pieptene, iar în groapă se mai găseau trei vase, două străchini și o oală. Prezența celor două pietre poate fi rodul întâmplării, sau ar putea reprezenta acele semne, de care uneori se vorbește, care marcau în necropole mormintele, dar prezența fragmentului de pieptene este cu certitudine dovada unor practici rituale.

După cum remarcam, specific acestei necropole este numărul mare al mormintelor deranjate, așa putea spune puternic deranjate și lipsite în mare parte de inventar. Și acolo unde acesta este prezent, de multe ori este atât de fragmentar încât ne duce cu gândul la o practică care avea ca scop spargerea puternică a vaselor și aruncarea fragmentelor la nivelul întregii gropi. Așa stau lucrurile și în M 20 (fig. 21/4), unde în partea de sud-vest a gropii se afla o oală de culoare cenușiu închis spre negru din pastă zgrunțuroasă, iar pe suprafața întregii gropi au fost aruncate o mulțime de fragmente ceramice, care în urma restaurării ne-au permis reconstituirea a încă trei vase: o oală, un castron și o străchină. Putem vorbi de această dată de un mormânt ceva mai bogat. Să fie vorba oare de un individ cu un statut social mai înalt? Greu de spus.

Referindu-mă la inventarul acestui mormânt trebuie să remarc faptul că oala întreagă descoperită în groapă este de dimensiuni medii, asemănătoare cu alte asemenea recipiente descoperite în necropolele de sec. IV d. Hr. de la Călărași¹⁰, Independența¹¹, Târgșor¹², Lețcani¹³,

⁸ O. L. Sovan, *Necropola de tip Sântana de Mureș Cernjachov de la Mihălășeni*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște 2005, p. 125.

⁹ V. Palade, *op. cit.*, p. 113.

¹⁰ B. Mitrea, C. Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, Editura Academiei, p. 102, fig. 245, 7.

¹¹ *Ibidem*, p. 54, fig. 140, 6.

¹² Gh. Diaconu, *Târgșor, necropola din sec. III-IV e. n.*, Editura Academiei, București 1965, p. 45, fig. XLIX-L.

¹³ C. Bloșiu, *Sondajul din necropola Sântana de Mureș de la Lețcani – Iași*, în *ArhMold* VI, 1964, p. 147, fig. 5.

Hănești¹⁴, Bogdănești-Fălcu¹⁵. După cum spuneam, în urma restaurării am mai reconstituit o oală borcan cu corpul globular, cu similitudini în descoperirile de la Târgșor¹⁶, Spanțov¹⁷, Independența¹⁸.

În privința castronului și a strachinii, acestea sunt lucrate la roată, din pastă fină, bine arsă, de culoare cenușie. Am insistat pentru prezentarea inventarului acestui mormânt cu scopul de a evidenția faptul că în perimetrul gropii sepulcrale au fost depuse, probabil întregi, în momentul înhumării, recipiente în care au putut fi puse atât alimente solide cât și lichide. Poziția vaselor în mormânt în faza inițială este foarte greu de stabilit.

Dar în morminte, alături de obiectele ceramice, puține la număr, și de cele mai multe ori fragmentare, se mai aflau și alte artefacte, care pot ilustra, un oarecare statut social mai înalt sau poate doar prosperitate. Acest lucru care se poate desprinde mai ales din bogăția obiectelor de podoabă și toaletă. Un exemplu în acest sens, important de consemnat, este cel întâlnit în M 25 (fig. 21/5). Deși în perimetrul gropii nu au fost descoperite decât câteva oase umane, inventarul constă dintr-o fibulă de bronz, de tipul cu piciorul întors pe dedesubt și două fragmente dintr-un pieptene din os. Din cercetarea acestui mormânt, ca de altfel și a altor morminte similare, se poate reafirma ideea că deranjarea nu a fost determinată de intențiile de jaf, ci are un profund conținut ritualic.

O situație mai puțin întâlnită, în această necropolă, este legată de prezența unor morminte de înhumare nederanjate, cum ar fi mormântul de copil, orientat V-E, M 5 și două morminte de adulți M 33 și M 41. Drept inventar în M 33 existau două fibule de bronz cu piciorul întors pe dedesubt așezate pe omoplați, iar deasupra cotului mâinii drepte se găseau mai multe fragmente dintr-un pieptene din corn de cerb. În schimb, în M 41 aparținând unei femei¹⁹, inventarul se rezumă la două cataramă, una de formă ovală, iar cealaltă de formă rotundă. Prezența inventarului descris este însă greu de asociat cu componente de ordin social.

Interesantă este prezența în perimetrul necropolei a unor morminte duble cum este situația în M 12 și M. 39²⁰ (femei adulte cu copii sub un an). Dacă în M 12 elementele de ritual sunt mai estompate, datorită inventarului foarte modest, nu același lucru se poate afirma de situația întâlnită în M 39 (fig. 22/1), pe suprafața căruia se aflau o mulțime de fragmente ceramice, provenite din vase lucrate cu mâna, dar și la roată. Cert este că în urma activităților de restaurare au fost reconstituite patru vase (castron, strachină și două oale) la care se adaugă o fusaiolă tronconică și câteva fragmente dintr-un obiect de sticlă.

Prezența vaselor ceramice, oglindă a unui ritual funerar practicat pe o arie largă în cadrul Culturii Sântana de Mureș-Černeahov, dar mai ales fragmentele dintr-un vas de sticlă, precum și celelalte obiecte, ne duc cu gândul la o persoană care posibil să fi fost mai înstărită decât ceilalți membri ai comunității și de aici și inventarul mai bogat și oarecum diversificat.

La ritualul de înmormântare, care se caracterizează printr-o mare diversitate de situații, mai adăugăm o particularitate. Este vorba de M 54 (fig. 22/2), de înhumare, aparținând unui adult, cu resturile osteologice foarte fragmentate. În perimetrul gropii, drept inventar, am descoperit un castron și o cană. Elementul de inedit este dat de faptul că pe palmele celui decedat a fost așezată cana care s-a păstrat în poziția inițială deși mormântul a fost puternic deranjat. După această particularitate putem presupune că avem de-a face cu o nouă manifestare în privința ritualului de înmormântare, fără a putea însă trage concluzii legate de statutul sau rangul social deținut de cel depus în mormânt.

Din descrierea mormintelor prezentate și cercetate până acum s-au putut desprinde câteva concluzii, cum ar fi sărăcia inventarului din morminte, dar și diversitatea ritualurilor de înmormântare. În perimetrul acestei necropole a existat însă și un mormânt, M 57 (fig. 18/4) care se detașează

¹⁴ Idem, *Necropola din secolul al IV-lea e.n. de la Lețcani (jud. Iași)*, în *ArhMold* VIII, 1971, p. 260, fig. 9.

¹⁵ Em. Zaharia, N. Zaharia, O. L. Șovan, *Necropola din secolul al IV-lea d. Chr. de la Hănești (jud. Botoșani)*, în *ArhMold* XVI, 1993, p. 181, fig. 2, M. 69.

¹⁶ Gh. Diaconu, *op. cit.*, p. 75, Pl. LXXXVI/3.

¹⁷ B. Mitrea, C. Preda, *op. cit.*, p. 20, fig. 110/4, fig. 8/2.

¹⁸ *Ibidem*, p. 48, fig. 110/4.

¹⁹ G. Miu, B. Lupașcu, *Acta Musei Tutovensius*, vol. II, 2007, p. 40.

²⁰ *Ibidem*.

de celelalte prin inventar, oarecum mai bogat, inventar care cu rezervele de rigoare ne poate ajuta să facem trimeri la genul, dar mai ales la statutul celui depus în groapă. Se pot emite ipoteze legate și de ocupația sa, ori a familiei din care provenea. Scheletul era deranjat din vechime, de la brâu în sus, fiind vorba cu certitudine de un adult, iar inventarul constă din mai multe piese, după cum urmează: două oale, un castron, un pieptene, un pandantiv ghioc și cinci mărgelile depuse în zona genunchiului și o foarte frumoasă și bine conservată pensetă de bronz. Tot inventarul ne îndreptățește să presupunem, deși nu există o analiză antropologică, că avem de-a face cu mormântul unei femei, care probabil provenea dintr-o familie înstărită, poate chiar cu un statut social bine definit. Referitor la ocupația ei sau a familiei din care provine doresc să amintesc că în suprafața gropii am descoperit un fragment din corn de cerb, aflat într-o anumită etapă a prelucrării. Deși alte indicii legate de posibila ocupație nu mai există cred că merită luată în calcul presupunerea că în acest caz avem de-a face cu un meșteșugar.

După prezentare succintă a ritualurilor funerare, întâlnite în necropola de sec. IV p. Ch. de la Pogonești, punctul „La Movilă”, cu referiri tangențiale la genul, statutul social și chiar ocupațiile celor depuși în acest cimitir, vom încerca, în continuare, să prezentăm sintetic ritualurile funerare întâlnite în cealaltă necropolă care face obiectul acestui studiu, respectiv cea din punctul „Islaz”.

În cimitirul din punctul „Islaz”, sat Polocin, com. Pogonești, lucrurile legate de ritualurile funerare sunt în esență puțin diferențiate, atât în privința mormintelor de incinerare cât și a celor de înhumare. Diferențele dintre cele două necropole pornesc chiar de la raportul dintre inhumați și incinerați. Din cele 56 de morminte, 17 sunt de incinerare, iar diferența de înhumare. În cadrul mormintelor de incinerare în privința ritualurilor funerare sunt asemănări cu situația întâlnită în cealaltă necropolă, dar și unele deosebiri.

În acest context cred că trebuie semnalate situațiile întâlnite în unele morminte cum ar fi M 4 sau M 7, unde resturile cinerare sunt depuse în vase a căror parte superioară lipsește. Acest lucru se datorează posibil unui ritual funerar care poate fi legat de un anumit etnic, fiind însă greu de găsit alte conotații acestei practici, interesante și nu foarte des amintite, în alte necropole. Și în această situație, ca și în cazul majorității mormintelor de incinerare, rămășițele cremației depuse în mormânt au fost simbolice.

Nu același lucru se poate spune și despre M 6 de incinerare, mormânt care se particularizează, față de cele întâlnite până acum, prin faptul că resturile cinerare au fost depuse în două urne, formate dintr-o oală lucrată cu mâna și una lucrată la roată. Nici unul din cele două recipiente nefiind utilizat pentru depunerea de ofrande, ci au fost folosite, în exclusivitate, pentru depunerea cenușii. Astfel de la depunerea, în general simbolică a cenușii, în urnă sau groapă avem o situație în care mare parte din rezultatele cremației se regăsesc în aceste urne.

Interesant este că în groapă, în spațiul din apropierea urnelor, am găsit și câteva mărgelile din agat de formă poliedrică, trecute prin foc. Și în acest caz, cred că putem vorbi de un ritual funerar cu conotații mai mult etnice și mai puțin sociale, fiind legat de anumite tradiții rituale prezente la un anumit grup etnic din cadrul comunității. Din noianul de morminte de incinerare descoperite și cercetate, până în acest moment, unul se detașează. Este vorba de M 18 la care în perimetrul gropii am descoperit vase ceramice și un mare număr de fragmente care ne-au permis reconstituirea unei oale, a unui castron, a trei străchini, unui urcior (fragm), unei amfore (fragmentară) și a două păhărele de foarte mici dimensiuni. Deși cantitatea de cenușă depusă este mai mult decât neglijabilă, inventarul după câte se poate observa este semnificativ, atât cantitativ cât și calitativ, mai puțin însă în privința diversității lui. Prezența fragmentului de amforă, a fragmentului de urcior, precum și a paharelor de lut vorbesc atât de un anumit ritual funerar legat de consumul de băuturi, dar și de o condiție socială aparte, a celui incinerat. Prezența amforei ne duce cu gândul la importuri, deci la un individ cu potențial economic, care fără îndoială nu era de neglijat. De asemenea, marea majoritate a obiectelor de inventar sunt realizate dintr-o pastă de o calitate ireproșabilă, cum nu am găsit, până acum, în nici unul din celelalte morminte. Aceste elemente ne permit să ne gândim că acest mormânt posibil să fi aparținut unui individ care se bucura de un statut social aparte, având o poziție probabil privilegiată în comunitatea din care provenea, dar care a respectat un rit, respectiv un ritual funerar specific grupului, posibil etnic, din care provenea.

Din categoria mormintelor de incinerare în care resturile cinerare sunt depuse într-o urnă care mai apoi a fost acoperită cu un capac, face parte M.42. Interesant la acest mormânt este faptul că cele două vase, oala-urnă și strachina-capac sunt de mici dimensiuni, în urnă fiind depusă o mică cantitate de cenușă. Din nefericire referiri legate de etnic, gen, clasă socială sau ocupație, sunt foarte greu de făcut, cel puțin la actualul nivel de cercetare. Este interesant însă de văzut dacă nu cumva dimensiunile urnei ar putea fi corelată cu vârsta celui incinerat.

După prezentarea situațiilor întâlnite în mormintele de incinerare și surprinderea succintă a ritualurilor de înmormântare, care ne pot oferi, cu multe rezerve, informații legate de statutul social al celor incinerați, se cuvine să facem o prezentare și a ritualurilor funerare specifice inhumațiilor din necropola de la Polocin, punctul "Islaz", și în măsura posibilităților să desprindem câteva concluzii legate de statutul social, de locul ocupat de indivizii înmormântați în ierarhia comunităților din care provin.

Mai întâi reamintim faptul că mormintele de inhumație reprezintă aproximativ 2/3 din totalul mormintelor aflate în atenția noastră, de asemenea marea majoritate a acestora sunt nederanjate, fiind din acest punct de vedere total diferite de cele întâlnite în necropola din punctul "La Movilă".

De subliniat este că, din totalul mormintelor de inhumație aproape jumătate aparțin unor copii, situație total diferită de ceea ce am întâlnit în cealaltă necropolă, la acestea adăugându-se diferențele legate de ritualul funerar. Dacă în necropola din punctul „La Movilă” inventarul mormintelor este cu mici excepții nesemnificativ, în necropola din punctul "Islaz" lucrurile se situează la polul opus.

Pentru început voi căuta să prezint ceea ce am întâlnit în mormintele unor adulți, care, cu câteva mici excepții, sunt nederanjate. Din grupul de morminte aparținând adulților se desprind cel puțin două situații interesante. Astfel, sunt cazuri în care nu am găsit în mormânt decât câteva accesorii de vestimentație și piese de toaletă, cum ar fi: fibule, cataramă, cu care a fost înmormântat cel decedat M 8 (fig. 8/4), M 9 (fig. 9/1) și M 23 (fig. 12/1), la care se mai adaugă uneori câte un pieptene întreg sau fragmentar M 11 (fig. 9/2). La acest gen de morminte referirile la aspecte legate de ocupațiile celui înmormântat sau statutul social sunt foarte greu de presupus. Nimic din conținutul mormântului nu ne îndreptățește să facem trimiteri spre asemenea aspecte. Acest ritual, mai auster, este posibil legat mai mult de anumite tradiții, sau obiceiuri și mai puțin de o formă de transmitere a unor mesaje legate de bogăția sau poziția în societate a celui decedat. Lipsa unor vase ceramice, a căror prezență este legată de credința că cel decedat ar avea nevoie de hrană și băutură în lumea cealaltă, ne duce cu gândul la existența unei orientări religioase diferită de cea sugerată de inventarul mormintelor în care acest gen de vase sunt nelipsite. Dar există și o mulțime de morminte de inhumație în care ritualul funerar practicat ne îndreptățește să vorbim de prezența în comunitatea din zonă a unor indivizi cu o poziție economică solidă. În acest sens sunt importante de semnalat situațiile din M 1 (fig. 23/3), M 24 (fig. 10/1), M 28 (fig. 10/2), M 34 (fig. 11/5) și M 45 (fig. 6/1), morminte cu un inventar bogat și variat. Spre exemplu, în cazul M 1, inventarul constă dintr-o fibulă depusă în dreptul umărului stâng, o oală așezată deasupra capului, una în dreptul umărului drept, o altă oală în dreptul capului, dar în partea de est. Este clar această dispunere a inventarului nu a fost întâmplătoare. În acest mormânt, ca de altfel și în alte asemenea, elementele de cult se îmbină cu elementele care țin mai ales de moda epocii. Un mormânt de asemenea interesant este M 24 care este bogat atât în piese de vestimentație și toaletă (două fibule, un colier din 39 de mărgelile de pastă de sticlă albastră, un pieptene din corn de cerb depus pe bazin, o fusaiolă), dar și patru oale și un ulcior. Dispunerea recipientelor ceramice este diferită de cea întâlnită în M 1. De această dată, avem vase care au asigurat atât depunerea unor ofrande de natură solidă, cât și din acelea care sunt destinate produselor lichide. Vasele nu mai sunt depuse la cap sau în jurul acestuia, ci la picioare și chiar pe bazin. Este evident că ne confruntăm cu un ritual funerar puțin diferit. Conținutul acestui mormânt ne oferă unele informații legate de genul celei/celui depus/e în groapă. Mărgelile, fibulele pereche, fusaiolele și chiar pieptenele ne duc cu gândul la un mormânt de femeie. Prezența fusaiolei ne poate oferi indici legate chiar de una din posibilele îndeletniciri practicate de aceasta.

Bogăția inventarului, dar și diversitatea acestuia ne ajută să facem unele referiri privitoare la

statutul celei înmormântate. Probabil este vorba de o persoană care provine din mijlocul unei familii înstărite, care a dorit să-și etaleze această prosperitate inclusiv prin depunerea artefactelor descrise, dar este la fel de adevărat că această, să spunem opulență, poate reflecta un statut social bine definit, în comunitatea din care a făcut parte. Este foarte greu de surprins care sunt elementele de legătură între prosperitatea economică și statutul social, dar cert este că avem de-a face cu un membru al comunității care se deosebește prin multe elemente de ceilalți membrii. O situație în mare măsură asemănătoare am întâlnit în M 43 unde am descoperit alături de schelet, în diferite poziții următoarele artefacte: o fibulă, două cataramă, un pieptene, o fusaiolă, două castroane, o strachină, o cană și două oale. Să fie vorba de un element înstărit cu o anumită poziție privilegiată în comunitate ? Tot ce este posibil.

Lucrurile însă nu se opresc aici, o altă situație demnă de prezentat, legată de ritualul de înmormântare, am întâlnit în M 29 (fig. 10/3). Este vorba de un mormânt de înhumatie, de adult, în care groapa este prevăzută cu praguri pe toate laturile. Nota de inedit nu este dată de acest lucru, ci de ritualul după care acesta a fost înmormântat. Cel decedat a fost așezat cu capul la nord și picioarele la sud, însă capul și cea mai mare parte a trunchiului sunt depuse pe un castron de mari dimensiuni, a cărui diametru depășește 45cm. Sub castron se afla un pieptene. Mai apoi în jurul picioarelor, pornind de la genunchi în jos au fost depuse două oale, trei străchini, un castron și un ulcior cu două torți. Interesant este că tălpile picioarelor erau așezate, de această dată, pe o strachină. Avem de-a face cu un ritual de înmormântare mai deosebit, ritual despre care eu nu am cunoștință să mai fi fost întâlnit, chiar în această formă, și în alte morminte aparținând culturii Sântana de Mureș-Ćerneahov. Maniera de înmormântare, total inedită, inventarul relativ bogat și chiar genul – este vorba de un mormânt de bărbat care din punct de vedere antropologic are unele reminiscențe protoeuropoide²¹, toate acestea ne fac să considerăm că am întâlnit un personaj care a beneficiat de un oarecare prestigiu în comunitatea din care provenea, bucurându-se de un statut social care îl așeza pe un loc important în rândul semenilor săi.

Rămânând în sfera ritualului funerar trebuie să amintim și de situația întâlnită în M 40-41, este vorba de două morminte care într-o oarecare măsură se intersectează. Cei doi decedați sunt depuși la aceeași adâncime, dar nu chiar unul lângă celălalt, ci unul din schelete se află la 80 cm mai spre sud, capul primului aflându-se undeva în dreptul bazinului celui alt schelet. Nota de interes este dată de constatarea că deși sunt apropiate, în linii generale beneficiind de aceleași obiecte de inventar, acestea nu sunt însă depuse identic. În privința M. 40 inventarul constă din două fibule depuse pe cei doi omoplați, un colier compus din trei mărgelă, o cană cu două torți, două castroane și o strachină. După inventar probabil avem de-a face cu o femeie, care în groapă a fost așezată cu fața în sus, mâinile pe lângă corp, iar picioarele erau îndoite de la genunchi și așezate pe o pernă de pământ cruțat. Recipientele ceramice erau depuse în partea dreaptă a capului și pe bazin.

În privința celui alt schelet, inventarul este în linii generale același, cu excepția a două fusaiole plate, lucrate prin șlefuirea și perforarea unor fragmente ceramice. Dar acest inventar era dispus cu totul altfel în mormânt. Astfel un castron mare cu trei torți la aproximativ 10 cm depărtare de cap, urma apoi în dreptul capului și a umărului drept două vase, iar în partea dreaptă a piciorului drept o foarte frumoasă cană și un castron. Pe fundul castronului așezat deasupra capului se afla un pahar de lut, întors cu gura în jos. Aceste morminte ne pot oferi interesante informații legate de ritualul funerar care cunoaște diferențieri impuse de genul celor înmormântați, dar se pot trage și unele concluzii privitoare la bogăția celor înmormântați și implicit de statutul social al acestora. Este cert că nu avem de-a face cu elemente sărace din comunitate, ci din contră cu indivizi care se bucură de prosperitate și posibil privilegii.

Situația prezentată mai sus s-a rezumat la mormintele nederajate aparținând unor adulți. Există însă și câteva morminte deranjate, care în privința ritualului funerar ne oferă foarte puține informații. În acest context aș putea face câteva referiri la M 5 (fig. 11/3) în care am descoperit doar un craniu, iar drept inventar în groapă se mai afla o oală lucrată cu mâna, iar la 30 cm deasupra fundului gropii am găsit un ac de păr, foarte interesant, databil în epoca bronzului. Probabil este

²¹ *Ibidem*, p. 39.

vorba de o piesa purtată, aflată în pamântul de umplutură a gropii.

O situație oarecum inedită ne oferă studiul mormintelor de înhumatie, aparținând unor copii, a căror număr este semnificativ. Cauzele acestei situații pot fi multiple. Una dintre ele s-ar putea datora faptului că cercetarea necropolei nu este realizată în totalitate, în consecință ne-am putea afla într-un sector în care au fost înmormântați copiii, dar ar putea exista și alte multe motive care au generat această situație. Cert este că multe din mormintele aparținând copiilor au beneficiat de o serie de elemente de ritual care se deosebesc, într-o oarecare măsură, de cele întâlnite în mormintele de înhumatie aparținând adulților.

Din punct de vedere al ritualului înmormântării, M 14 se detașează de toate mormintele cercetate și descrise până acum. Este vorba de un mormânt de înhumatie orientat N-S, aparținând unui copil, dar care a fost deranjat din vechime. În perimetrul gropii am descoperit un mare număr de piese de inventar extrem de variate ca destinație, pornind de la accesorii vestimentare și de toaleta până la cele legate de cult. Inventarul constă din două fibule, un pandantiv ghioc, o cataramă, o verigă, un colier cu mai multe mărgeli, o foarte frumoasă mărgică cu $D = 2,4$ cm, foarte viu colorată, a cărei suprafață este împărțită în 24 de registre, în care apar stilizate flori și două chipuri umane. În România a mai fost descoperită până la această dată doar încă o asemenea piesă în necropola de la Bârlad-Valea Seacă²², pe ea însă fiind intarsiate patru chipuri umane. La cele enumerate se mai adaugă încă 15 vase ceramice care au fost depuse pe întreaga suprafață a gropii sepulcrale, dar mai ales în partea de sud a acesteia, unde într-un castron cu trei torți au fost suprapuse multe alte vase, iar aproape de gura vasului se afla mărgica mai sus descrisă. La acest inventar se mai adaugă mai multe fragmente de oase, provenite de la un ovis-aries, un exemplar tânăr de 5-6 luni²³, fragmente rămase în urma ospățului funerar.

Bogăția și diversitatea materialului arheologic descoperit în acest mormânt ne permite să considerăm că avem de-a face cu mormântul unui individ care provenea dintr-o familie foarte bogată. Numai achiziționarea mărgeli de sticlă a necesitat o cheltuială substanțială, nemaivorbind și de celelalte artefacte depuse în mormânt. Este aproape sigur că acest copil făcea parte dintr-o familie care ocupa un loc de frunte în ierarhia socială a comunității.

Și alte morminte de copii s-au bucurat de o atenție sporită din partea celor care s-au ocupat de înmormântarea lor. Este spre exemplu cazul M 15 (fig. 9/4), unde la capul celui decedat a fost așezat un pahar de sticlă, primul descoperit în perimetrul acestei necropole. Și în privința M 16 grija față de cel decedat a fost destul de mare, în mormânt fiind depus, la cap, un castron și o frumoasă amforetă provenită posibil în urma unei activități de comerț.

O situație oarecum asemănătoare cu cea întâlnită în M 14 am descoperit în M 33 (fig. 10/4), care însă este nederanjat. În groapa, orientată N-S, capul celui decedat așezat la nord și picioarele la sud, am găsit o mulțime de obiecte, multe dintre ele foarte valoroase. Astfel în mormânt am descoperit două fibule, o cataramă, un spin de cataramă, un colier format din patru mărgeli de chihlimbar, mărgeli cu siguranță importate, un pandantiv ghioc, un pandantiv căldărușă, patru oale, o cana, o amforetă, un castron și trei străchini. Aceste piese de inventar au fost răspândite pe suprafața întregii gropi, unele obiecte găsindu-se pe schelet, iar vasele ceramice în jurul acestuia. Și în această situație este vorba de un individ care făcea parte cu siguranță dintr-o familie bogată cu un statut social bine definit.

Un interesant ritual funerar, dintr-un anumit punct de vedere unic, cel puțin până acum, l-am descoperit în M 35 (fig. 11/1) unde în jurul scheletului au fost depuse nu mai puțin de opt vase, din care cinci la picioare și trei la cap. Nota de inedit în cazul acestui mormânt este oferită de faptul că toate vasele depuse erau de dimensiuni mici. Semnificația acestui gest este însă destul de greu de descifrat. Se respecta în general ritualul funerar legat de depunerea într-un anumit loc a vaselor ceramice, ineditul este dat însă de dimensiunile tuturor vaselor. Oricum inventarul mormântului este destul de bogat, fiind clar că avem de-a face cu un copil dintr-o familie mai înstărită, care respecta în esență un anumit ritual funerar.

²² V. Palade, *op. cit.*

²³ M. Stirbu, *Ofrande animale în mormintele de secol IV de la Polocin – Izlaz și de la Pogonești – „La Movilă”, (jud. Vaslui), în Acta Musei Tutovens, vol. II, 2007, p. 47.*

Ultimul din mormintele de înhumatie aparținând unor copii care se detașează printr-o grijă specială față de cel decedat este M 53 (fig. 8/1). Mormântul este deranjat din vechime, dar se bucură de un inventar foarte bogat, la picioarele celui decedat fiind depus drept ofrandă un miel aproape întreg, un exemplar tânăr, între 6-12 luni²⁴. Inventarul este format dintr-un pieptene din corn de cerb, un colier cu 51 de mărgelă, un pahar de sticlă, două fragmente de sticlă trecute prin foc, două oale, două castroane și două străchini. Prezența în, primul rând a paharului de sticlă, care fusese depus pe fundul unuia din castroane, a colierului, ambele bunuri de import, dar și a celorlalte piese de inventar ne îndreptățesc și de această dată să considerăm că avem de-a face cu un copil care cu siguranță nu avea în comunitate un rang social recunoscut, dar provenea dintr-o familie care probabil se bucura de un statut social înalt.

După prezentarea situațiilor mai reprezentative întâlnite în această a doua necropolă putem concluziona că diferențele față de cele întâlnite în prima necropolă, sunt notabile, inclusiv în privința structurii sociale, pe care cu rezerva de rigoare, o putem desprinde din conținutul mormintelor. Mai mult decât atât, în cea de-a doua necropolă, numeroasele morminte de copii, cu un inventar bogat și variat, ne pot sugera interesante remarci privitoare la statutul social al celor care s-au îngrijit de aceste înmormântări. Cert este că îndeosebi comunitatea care a folosit necropola din punctul "Islaz" este o comunitate în care diferențele, în primul rând de ordin economic, sunt atât de evidente încât trebuie să se țină cont de ele atunci când se încearcă creionarea structurilor de ordin social, care au stat la baza funcționării acestora. Aproape cert în aceasta comunitate au existat indivizi cu un statut deosebit, statut determinat în primul rând de puterea lor economică. În ce fel se materializa acest statut este foarte greu de surprins, cel puțin deocamdata. Este foarte posibil ca diferențierile de ordin economic să fi fost strans legate și de apartenența la un anumit grup etnic, în condițiile în care în această perioadă mase mari de oameni, venite dinspre estul și nordul continentului, își fac apariția în zonă. La acestea se adaugă fără îndoială puternica influența venită dinspre Imperiul roman, influență care a marcat atât evoluția din punct de vedere economic a zonei cât și transformările din plan social.

În concluzie, putem afirma că studierea riturilor și ritualurilor funerare pe lângă faptul că ne pot oferi informații legate de obiceiurile și credințele religioase specifice în epocă, dar și din mijlocul respectivelor comunități, pot fi considerate și o oglindă a structurării din punct de vedere social a comunității umane din vremea culturii Sântana de Mureș-Ćerneahov în ansamblul ei.

Practicile funerare pot însă reprezenta și importante mărturii că în aceleași necropole se îngropau populații de origini diferite, identitatea fiecăreia fiind de cele mai multe ori greu de stabilit. Marea varietate a ritualurilor și a riturilor de înmormântare putând reprezenta un argument în acest sens. Existența sau inexistența unei etnii privilegiate este greu de desprins din rezultatele cercetării arheologice, iar din nefericire nici izvoarele istorice nu sunt prea concludente.

Intuind până la un punct situațiile existente și bazându-ne pe unele concluzii care se desprind din cele prezentate mai sus putem să ne imaginăm că, pe de-o parte ar fi putut exista o oarecare „egalitate între grupele etnice, egalitate sugerată și de toleranța religioasă foarte mare în cadrul comunităților”²⁵. Dacă din punct de vedere etnic se poate vorbi de o oarecare egalitate și mai ales toleranță, din punct de vedere social, lucrurile se pare că au stat diferit. În consecință putem afirma că ritualurile de înmormântare vorbesc despre toleranță, dar după câte am văzut ne oferă și o mulțime de informații despre diferențele de avere dintre membrii societății și implicit de diferențele din plan social.

Din nefericire însă preocupările reduse și relativ de dată recentă, privind studierea acestora ne împiedică să cunoaștem mai exact lucruri legate de structurile sociale specifice în epocă, dar nutresc convingerea că pe măsură ce interesul pentru acest gen de abordare va crește rezultatele vor fi spectaculoase.

²⁴ *Ibidem*, p. 48.

²⁵ I. Ioniță, *The social-economic structure of society during the Goths' migration in the Carpatho/Danubian area*, în M. Constantinescu ș.a. (Ed.), *Relations between the autochthonous population and the migratory populations on the territory of Romania*, Editura Academiei, București 1975, p. 77-89.

**AN ANALYSIS OF THE SOCIAL STRUCTURES
FROM THE PERSPECTIVE OF THE RITES AND BURIAL RITUALS
IN THE NECROPOLIS FROM FOURTH CENTURY BEFORE CHRIST „LA MOVILA”
AND „ISLAZ”, POGONESTI, VASLUI**

We are trying, in this study, to catch some elements regarding the social structures that are reflected in two of the necropolis that have been studied closely in the last years. More precisely, we are trying to see how far it can go, so, in this regard, we interpreted the archeological data that had been obtained after researching two necropolis and, having elements of rit and ritual as a base.

We took two necropolis, that are part of Santana de Mures culture from the fourth century before Christ from „La Movila” and „Islaz”, Pogonesti – that are being studied in present – as subjects of the study.

Fifty eight graves have been discovered in the necropolis from Pogonesti, on the place that is called by the inhabitants „La „Movila”, so far. Five of them are of cremation and the others of inhumation.

Fifty six graves have been also discovered from the second necropolis, situated in Polocin village, in „Islaz”. Seventeen graves were of cremation and thirty nine of inhumation.

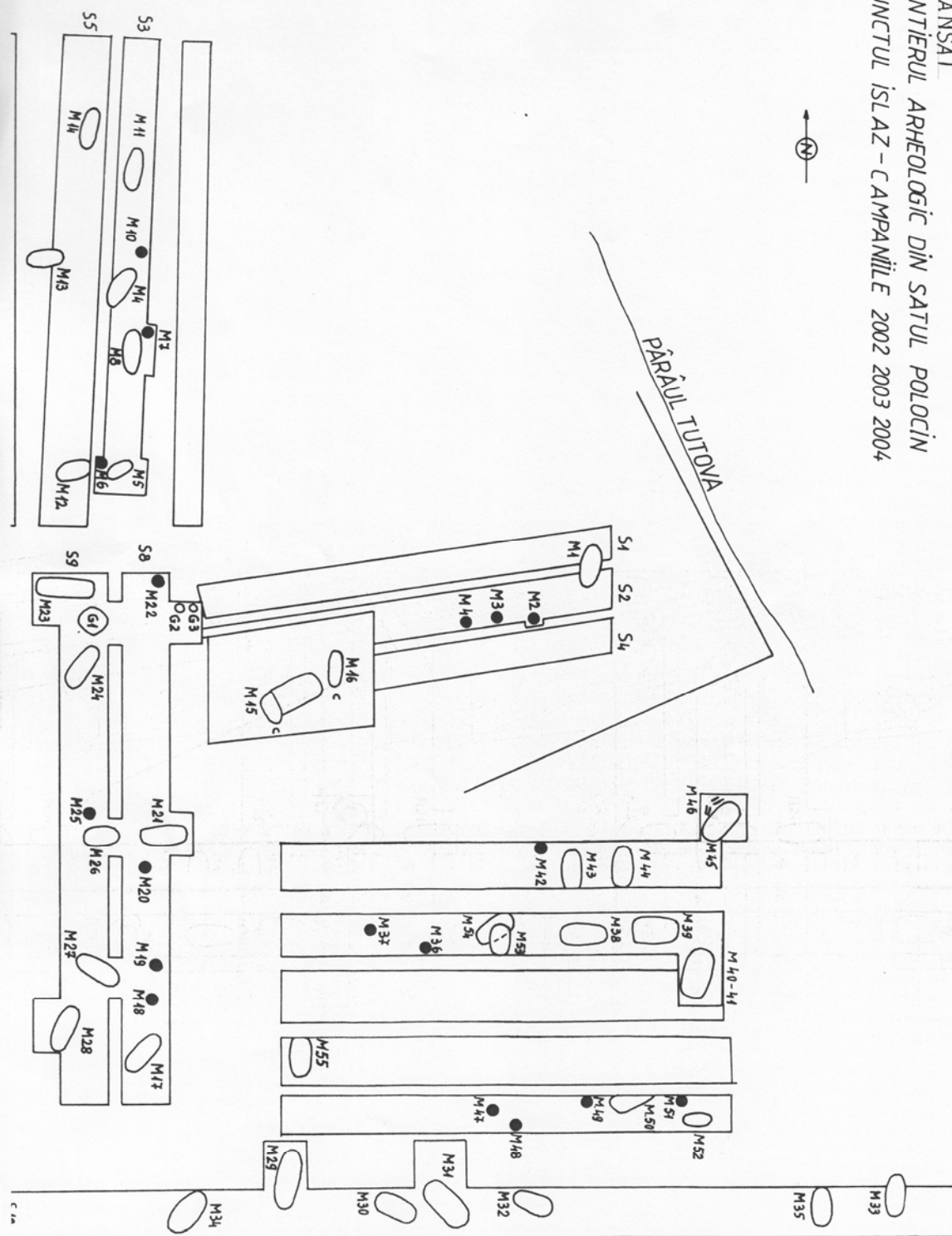
The necropolis from Pogonesti and from Polocin, are both situated in Pogonesti (Vaslui), the first one is placed on the left bank and the second on the right bank of Tutova river. They are placed at four hundred meters distance one to each other, making the comparison of them very interesting.

Taking into consideration the situations encountered in the two cemeteries, we can conclude that burial rites and funerals rituals can provide us information on specific customs and religious beliefs at the time, but also they can be considered a mirror of social organization of human communities from Santana de Mures-Cerneahov culture as a whole.

More over, funeral practices may represent an important evidence that in the same cemetery populations of different origins were buried, the identity of each being often difficult to establish. The wide variety of rituals and rites of burial can be an argument for this fact. The existence or nonexistence of a privileged ethnic groups is difficult to prove from the results of archaeological research, and unfortunately no historical sources are relevant.

One thing is sure, the research of communities regarding their social organization is at the beginning, so the results are relatively modest. But, if we reach to know them, they may help us better understand the historical evolution of populations in this area, for sure.

PLANSAIL
SANTIERUL ARHEOLOGIC DIN SATUL POLOCIN
PUNCTUL ISLAZ - CAMPANIILE 2002 2003 2004

POGONEȘTI-IVEȘTI PUNCTUL LA MOVILĂ

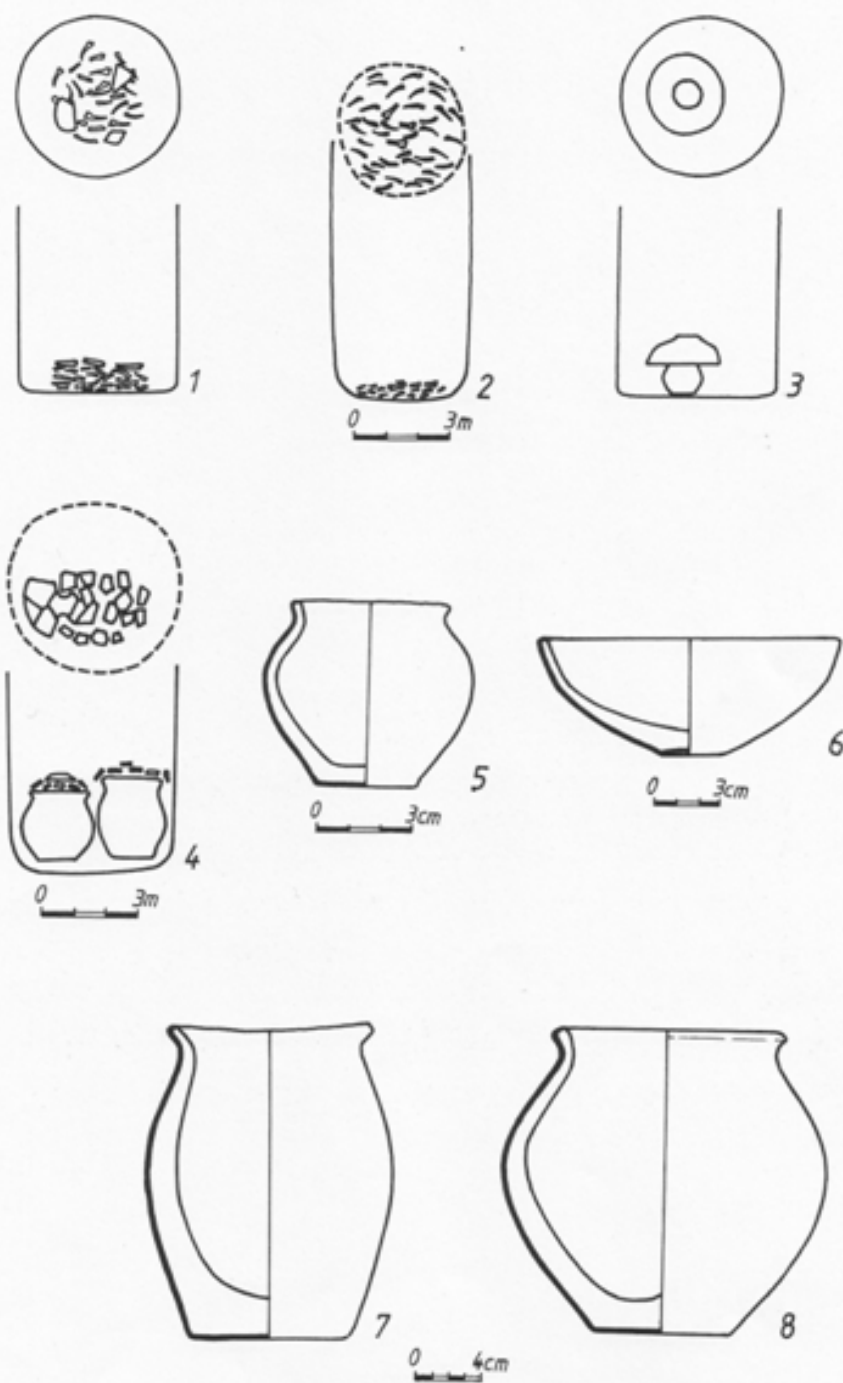

Figura 1: 1 M 36; 2 M 2; 3 M 42; 4 M 6; 5 oală; 6 strachină; 7-8 oale M 6.

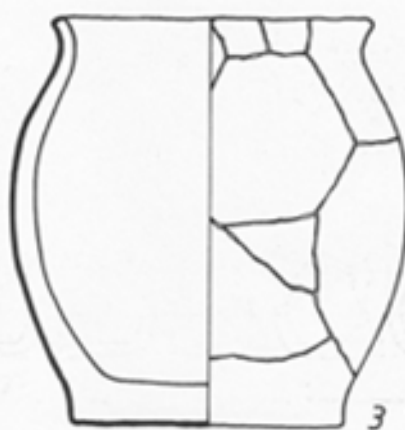

Figura 2 : 1 M48; 2 cană ; 3 oală ; 4 M3 ; 5 oala fragm.

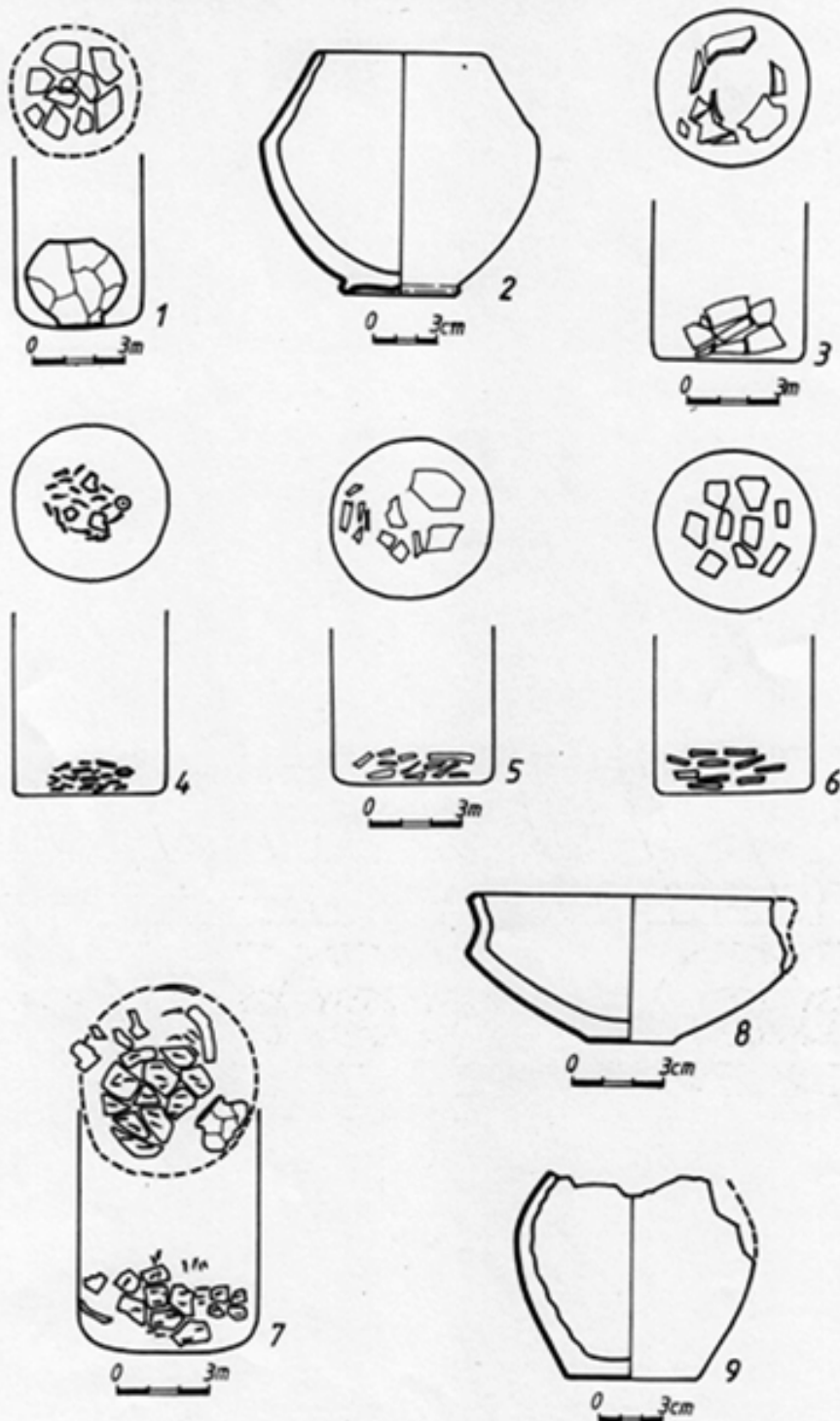

Figura 3: 1 M 7; 2 oală; 3 M 47; 4 M 37; 5 M 49; 6 M 51; 7 M 4;
8 castron; 9 oală fragm.

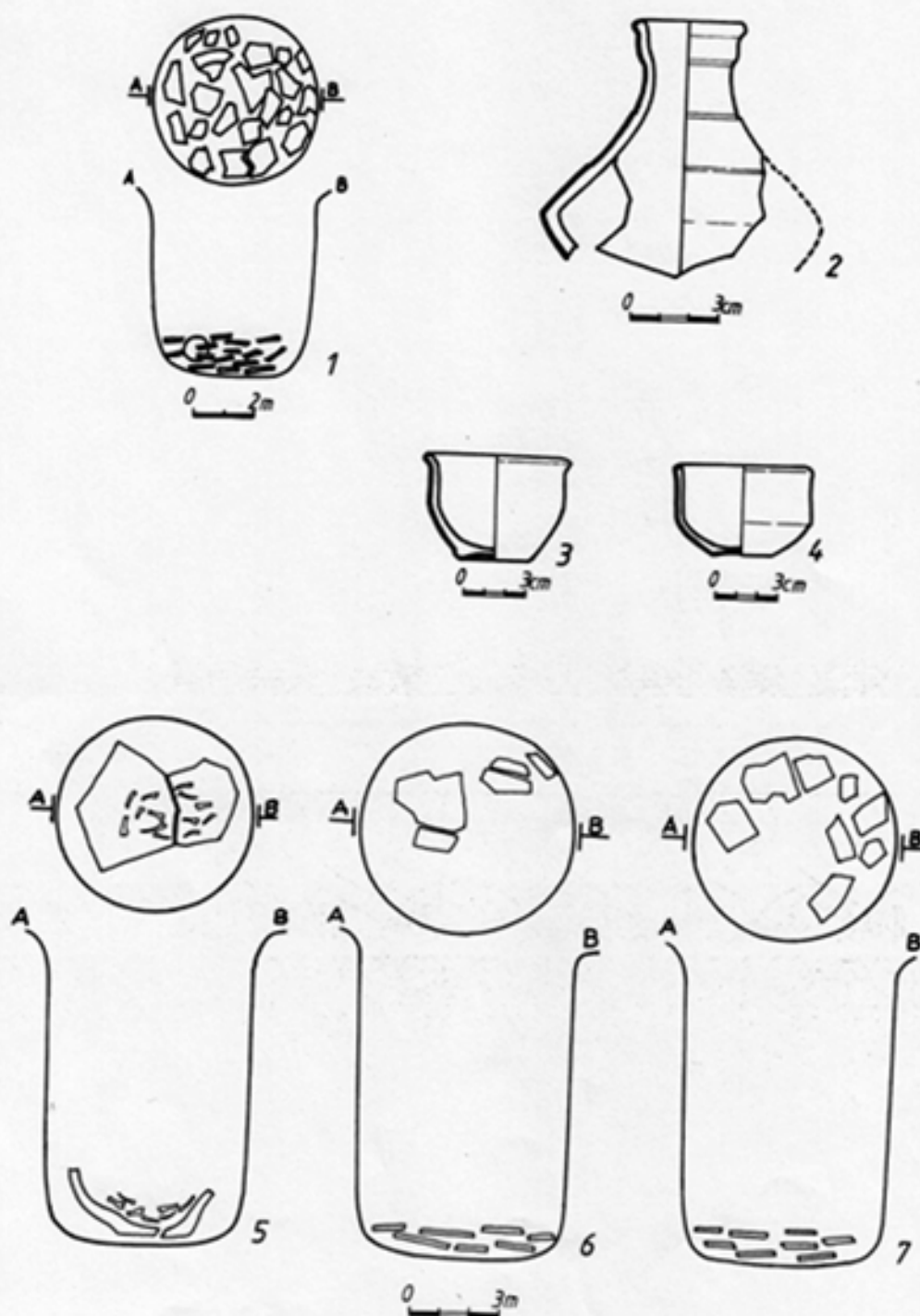

Figura 4: 1 M 18; 2 ulcior; 3-4 păhărele; 5 M 19; 6 M 20; 7 M 22.

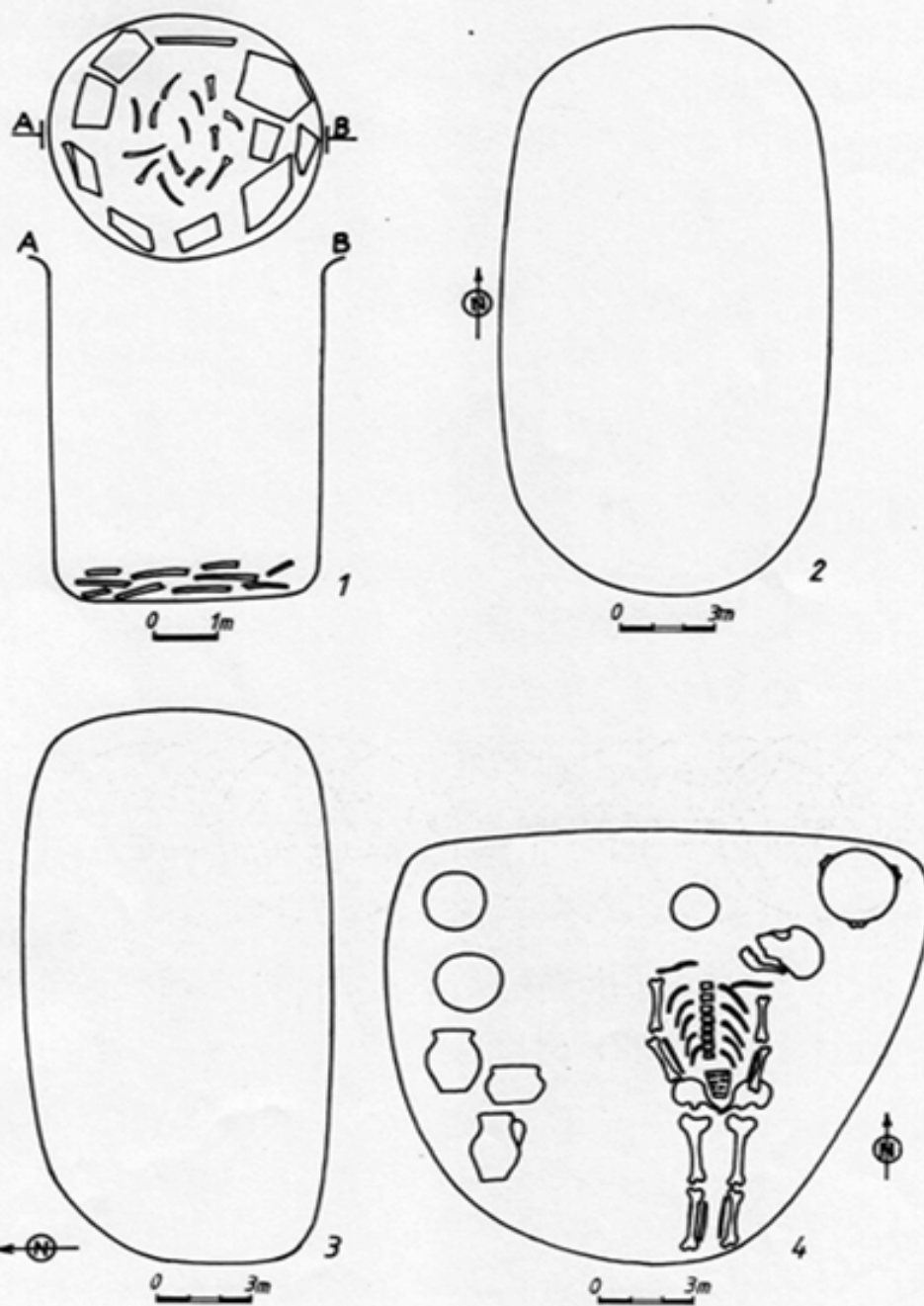
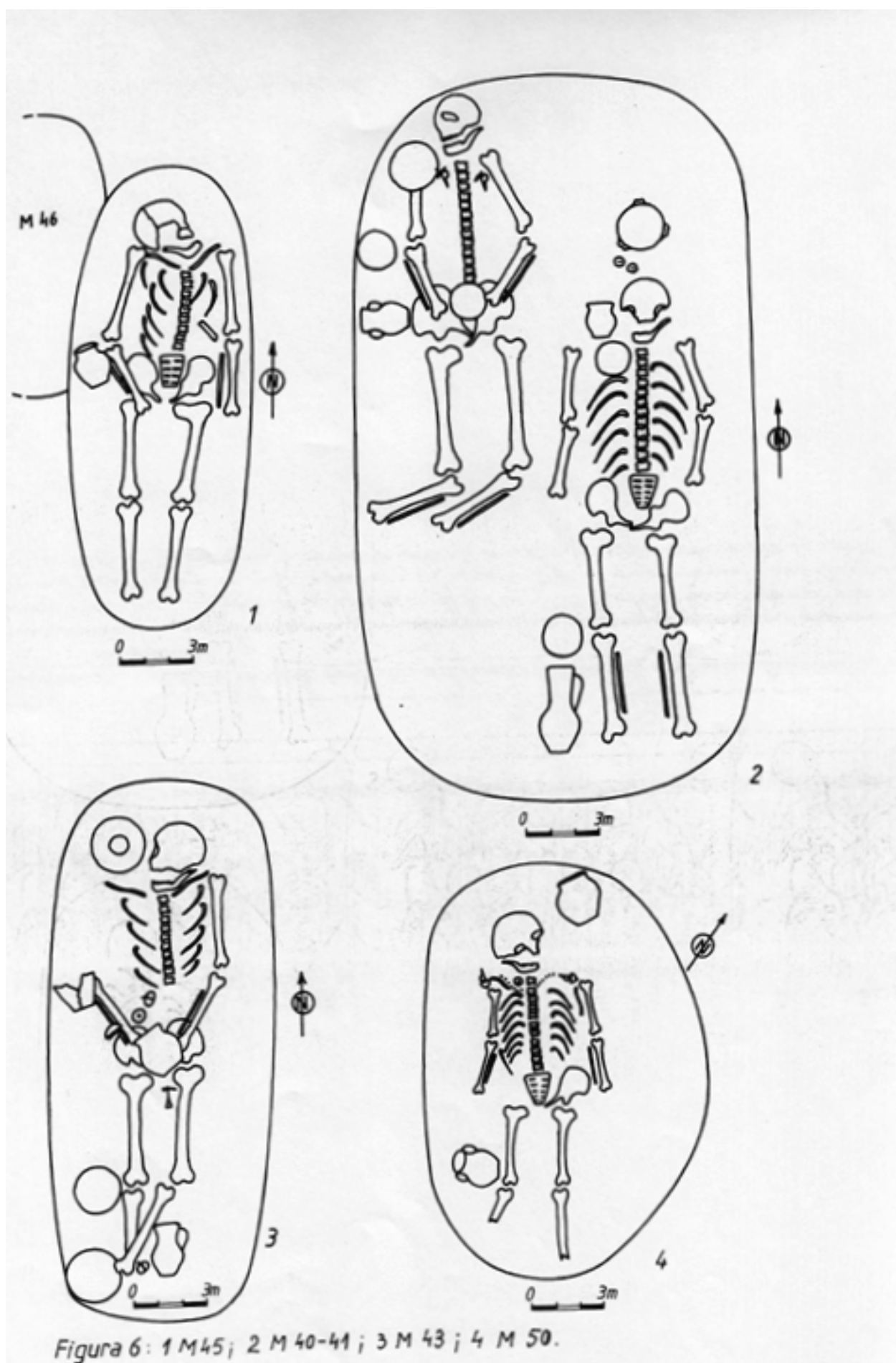

Figura 5: 1 M 25; 2 M 44; 3 M 26; 4 M 39.

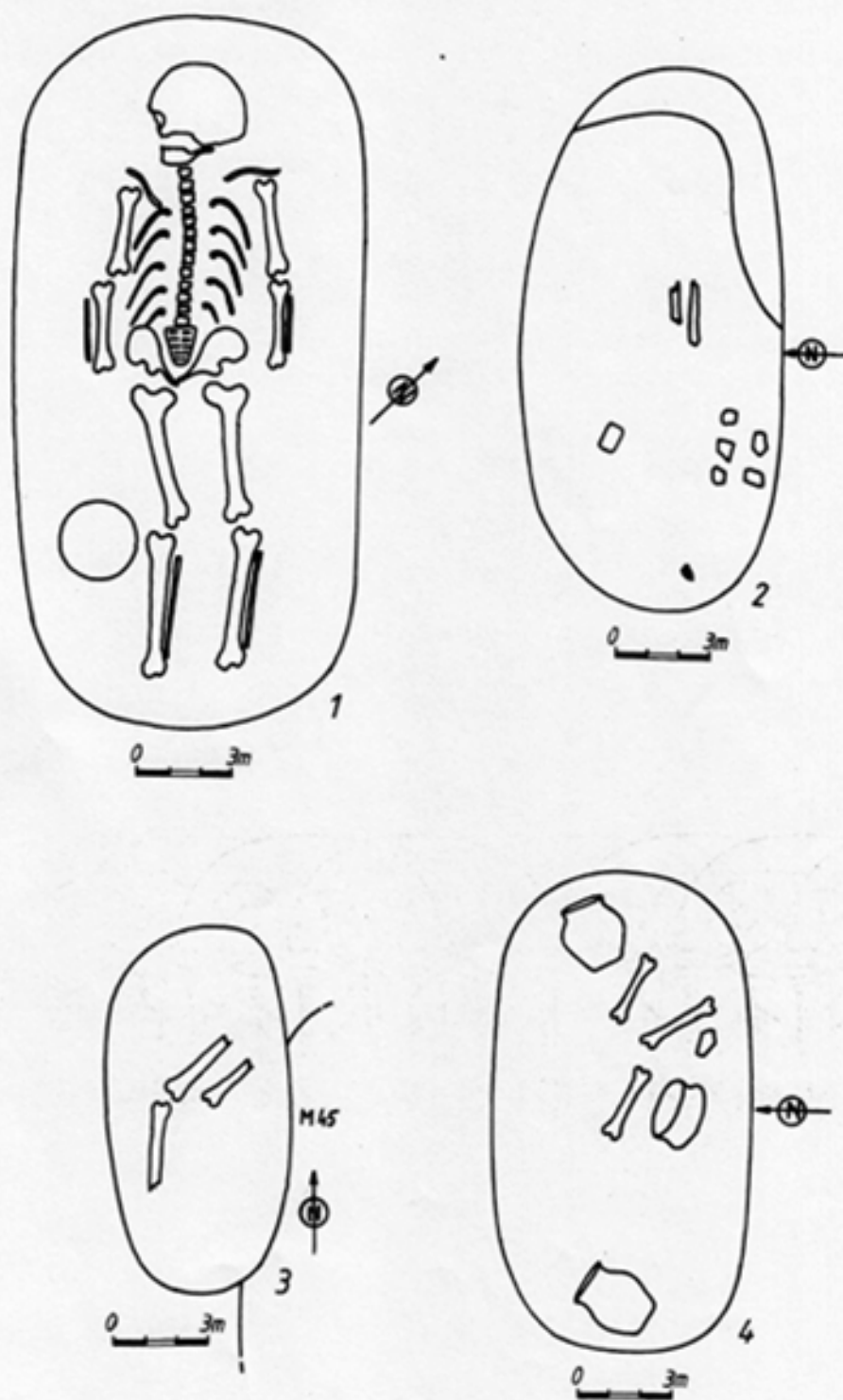

Figura 7: 1 M 54; 2 M 38; 3 M 46; 4 M 52.

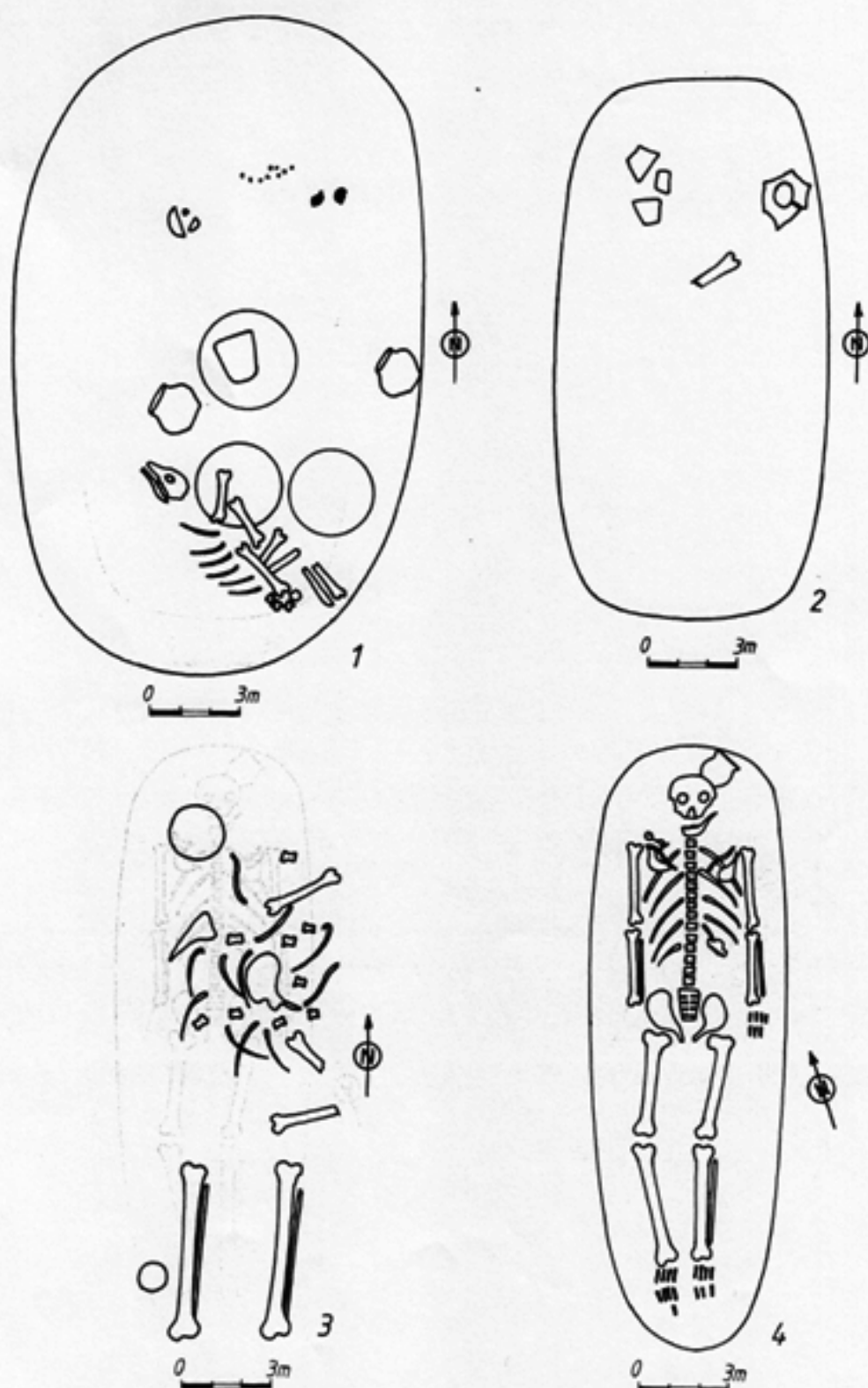

Figura 8 : 1 M 53; 2 M 55; 3 M 1; 4 M 8.

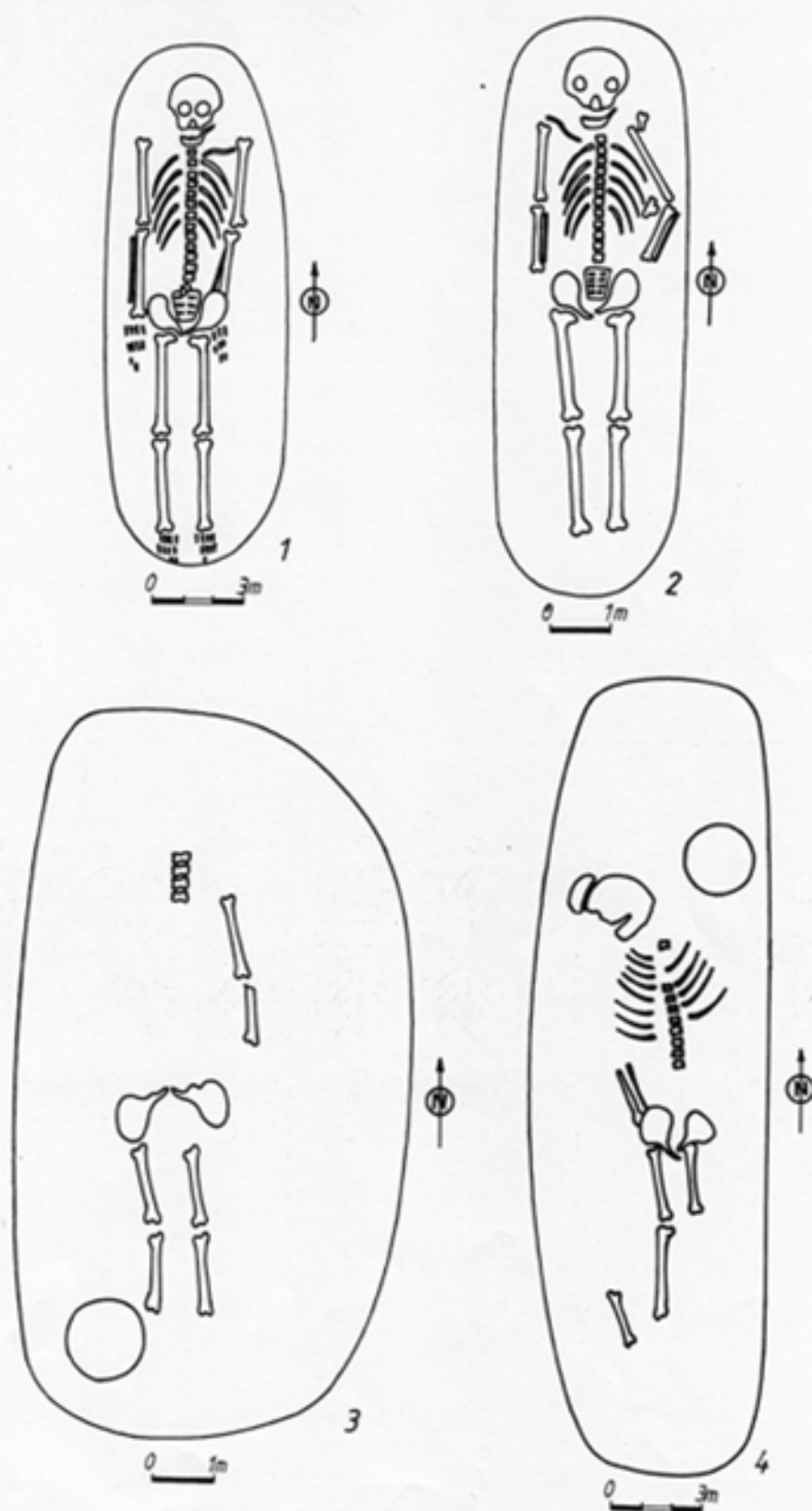
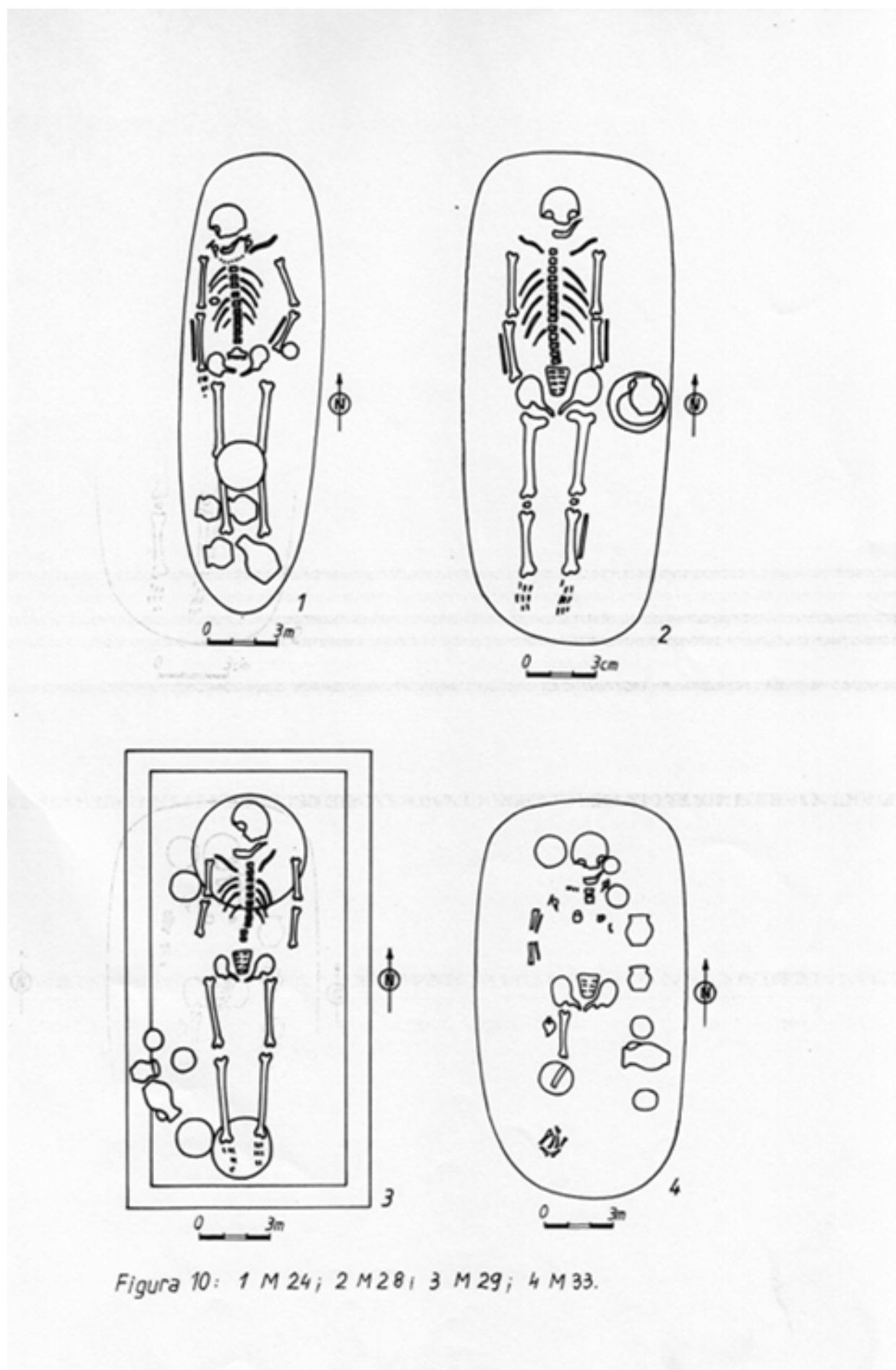

Figura 9: 1 M 9; 2 M 11; 3 M 17; 4 M 15.

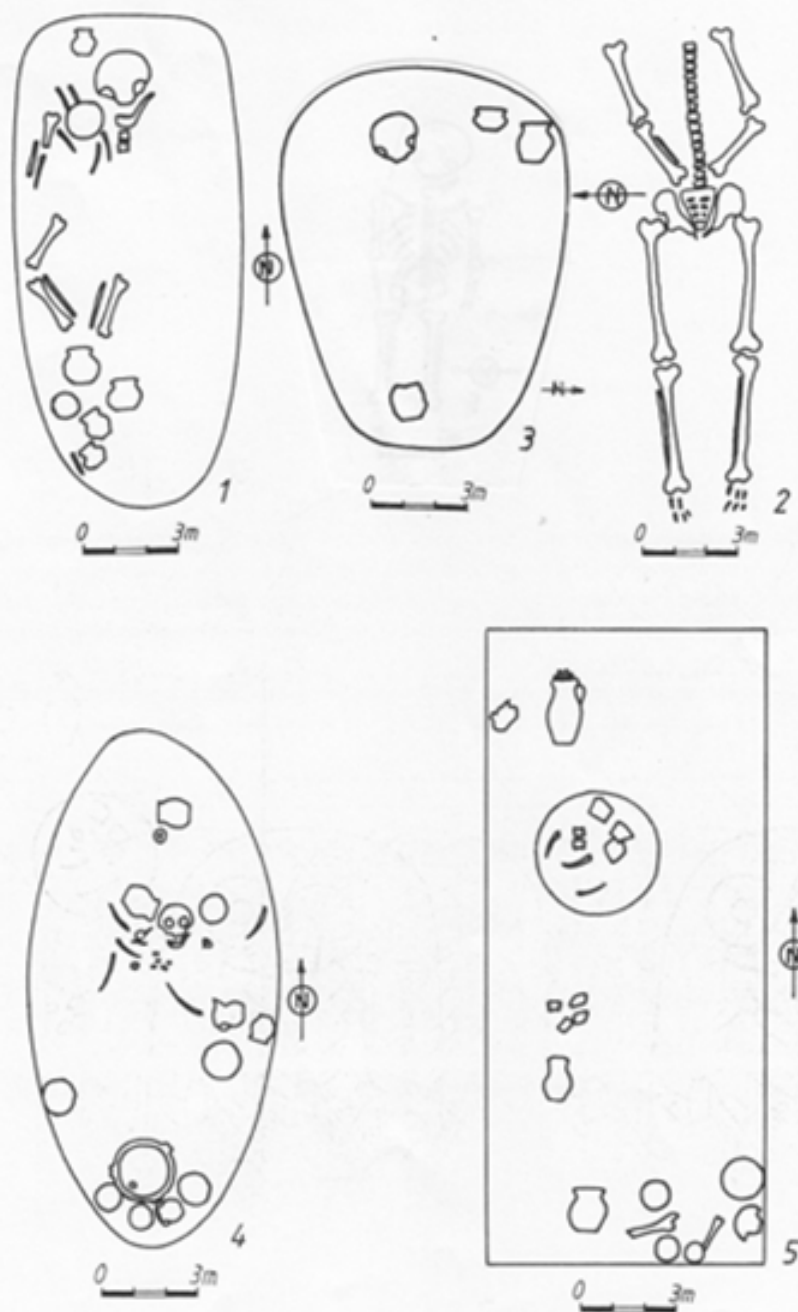

Figura 11: 1 M35; 2 M10; 3 M5; 4 M14; 5 M34.

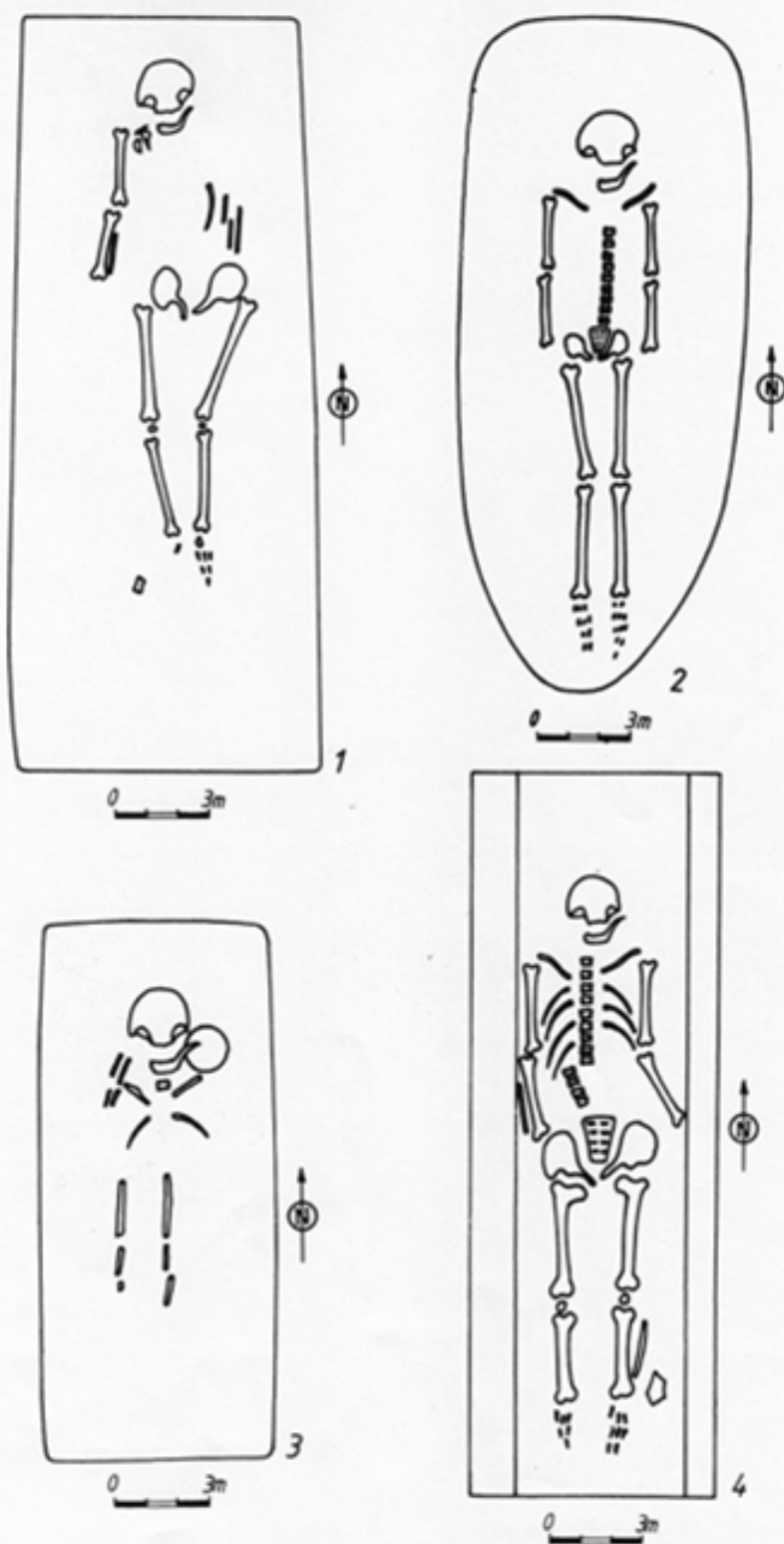

Figura 12: 1 M 23; 2 M 27; 3 M 30; 4 M 31.

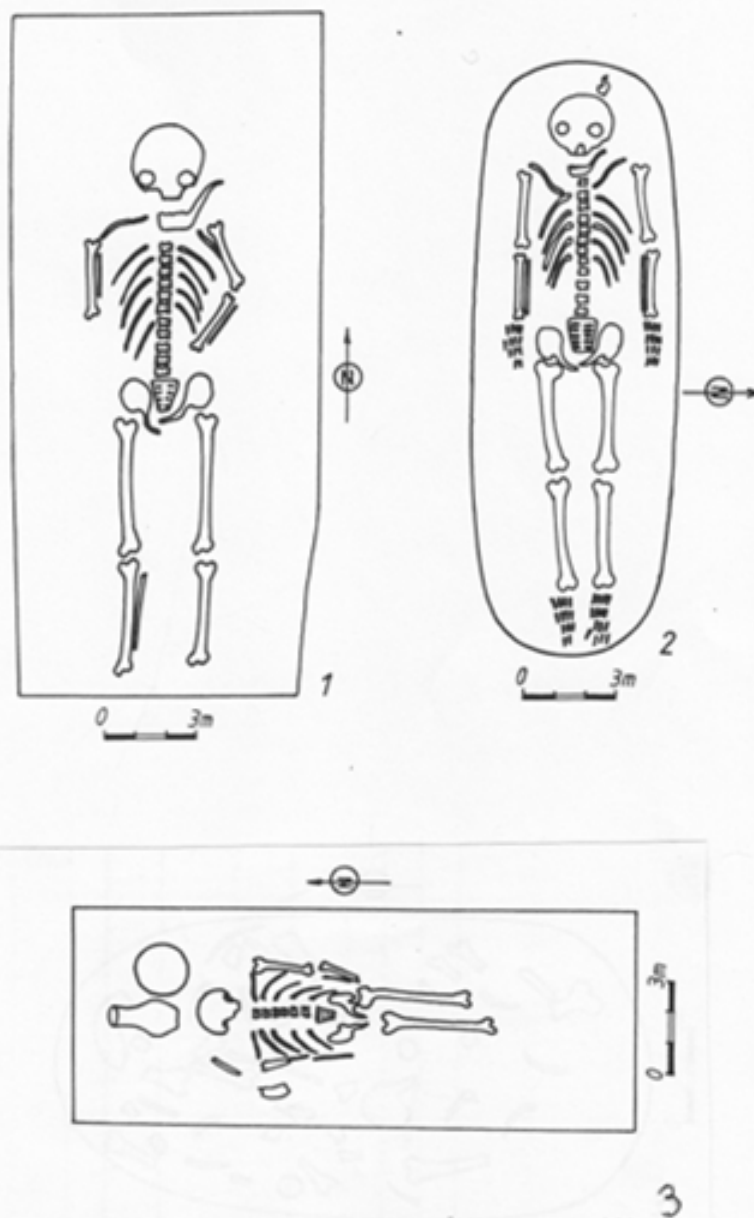

Figura 13: 1 M 32; 2 M 13; 3 M 16.

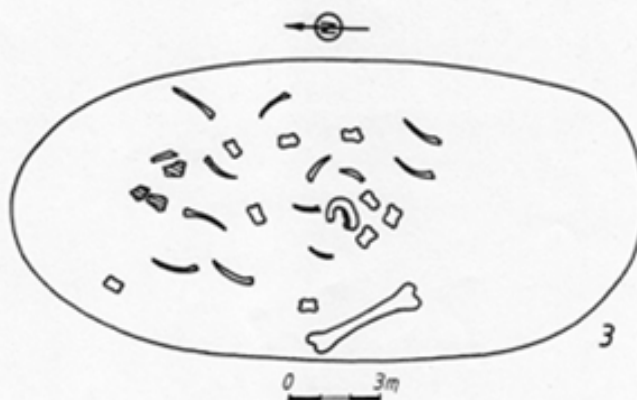
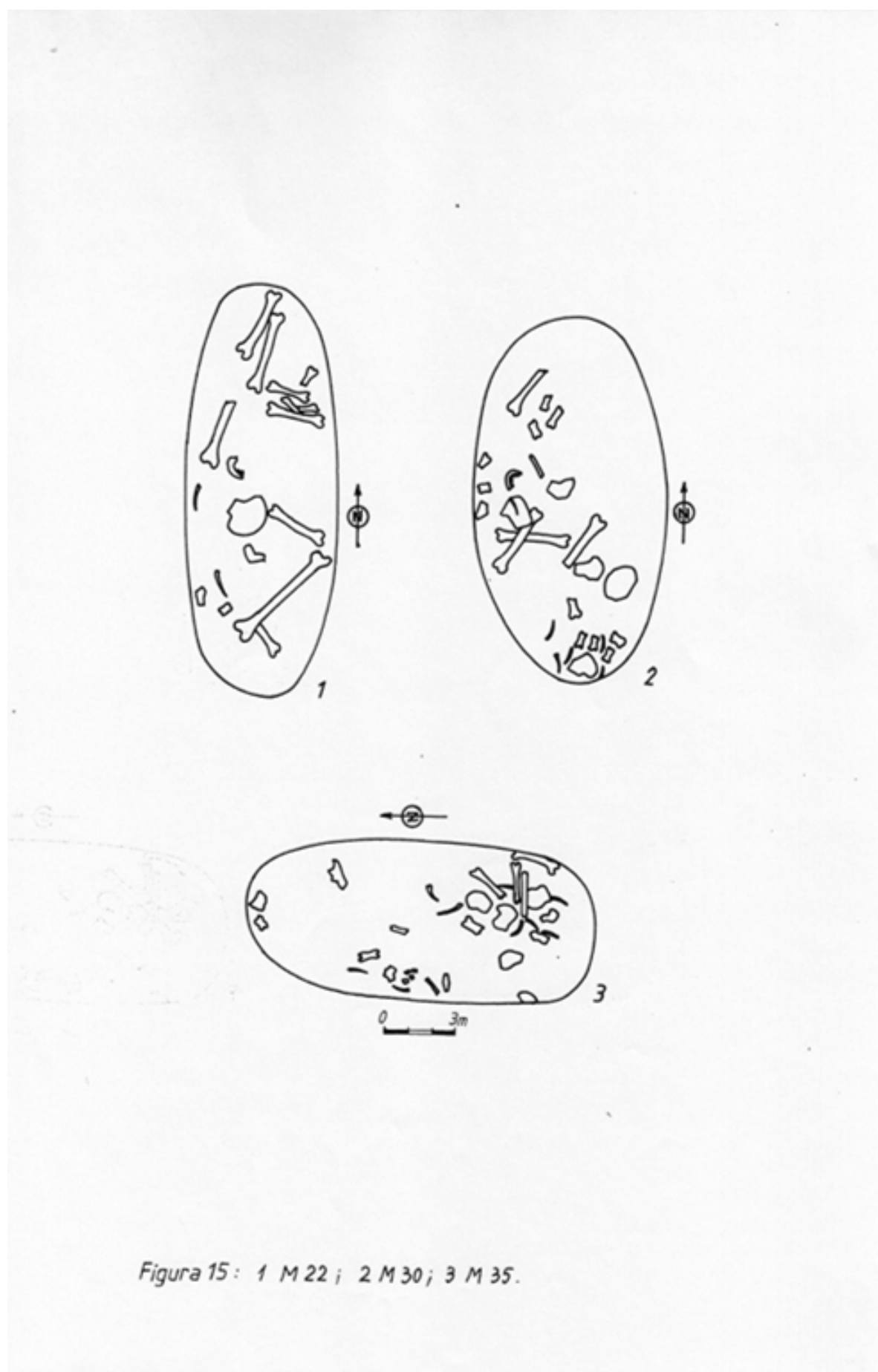

Figura 14: 1 M17; 2 M19; 3 M24.

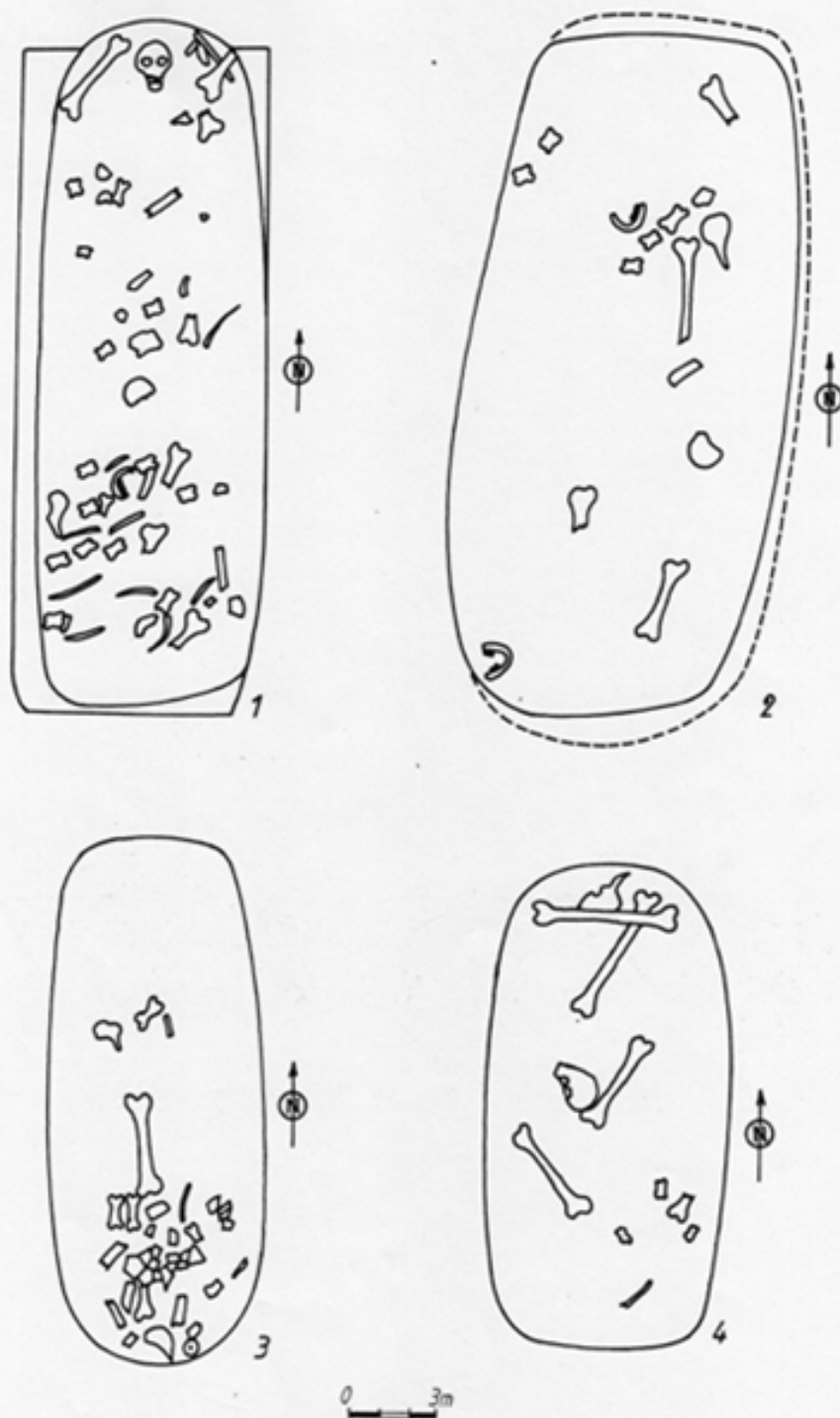

Figura 16: 1 M 36; 2 M 37; 3 M 39; 4 M 40.

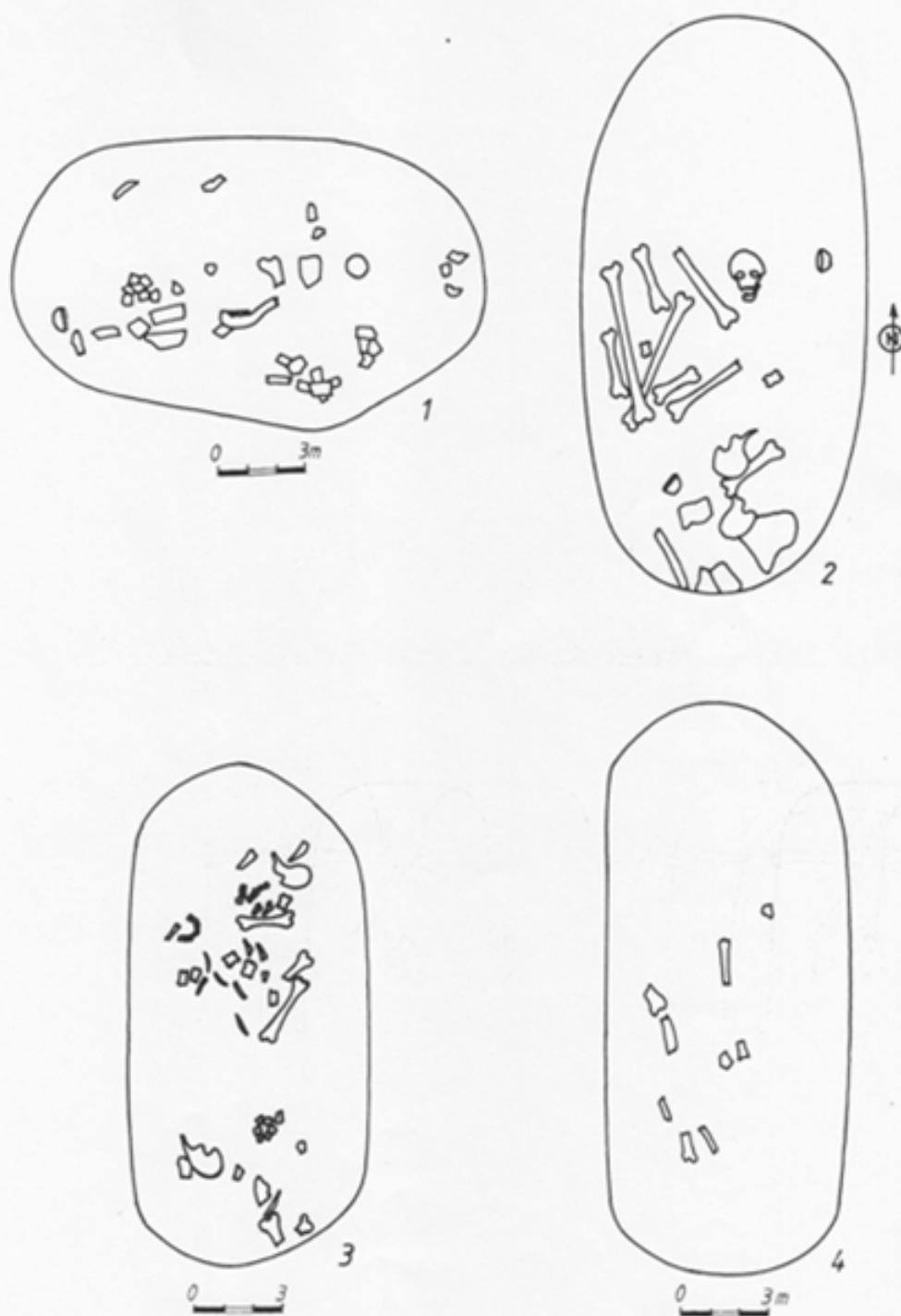

Figura 17: 1 M 53 ; 2 M 42 ; 3 M 47 ; 4 M 50 .

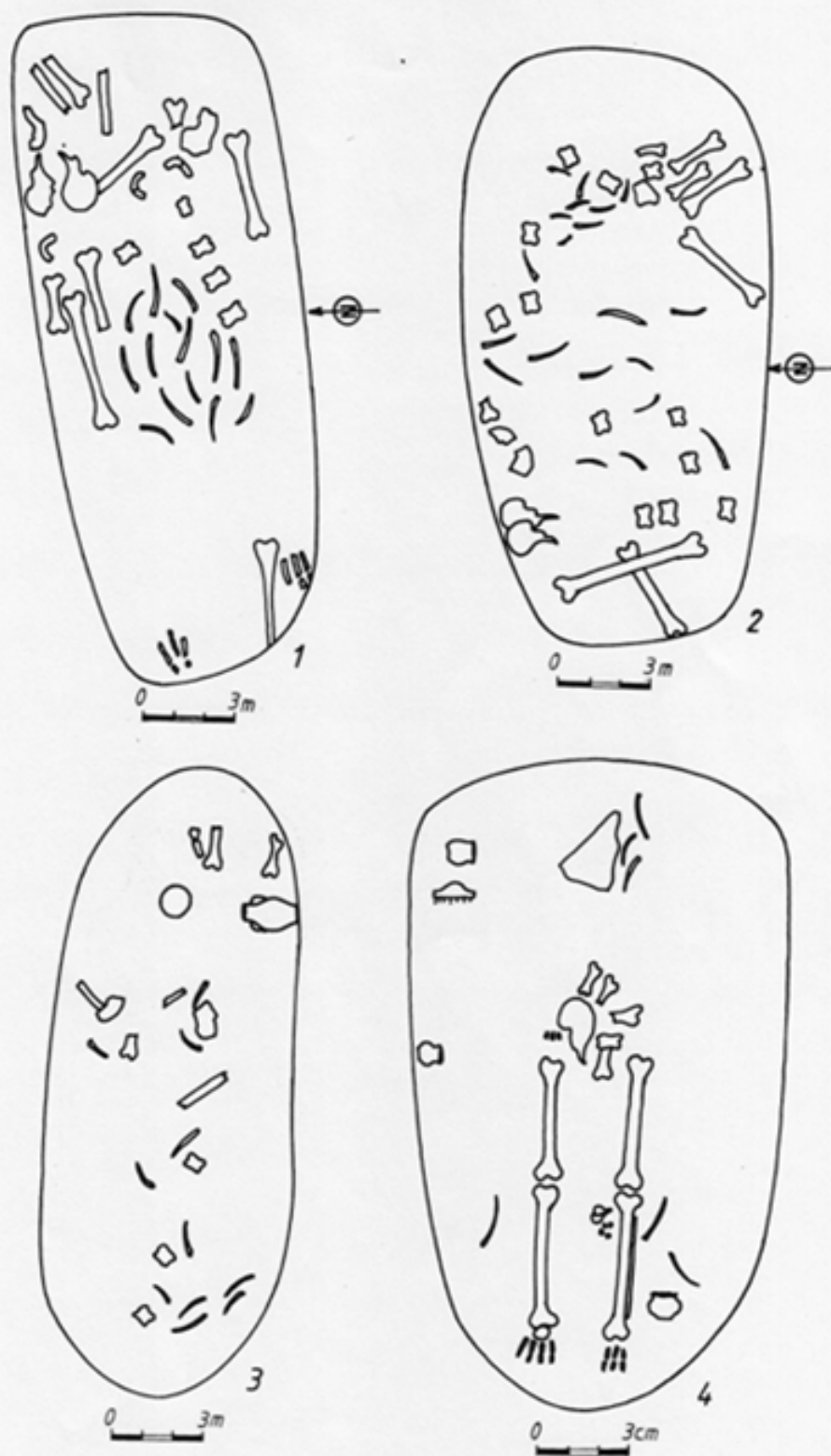

Figura 18: 1 M 12; 2 M 13; 3 M 54; 4 M 57.

Figura 19: 1 M 21; 2 M 29; 3 M 43; 4 M 44.

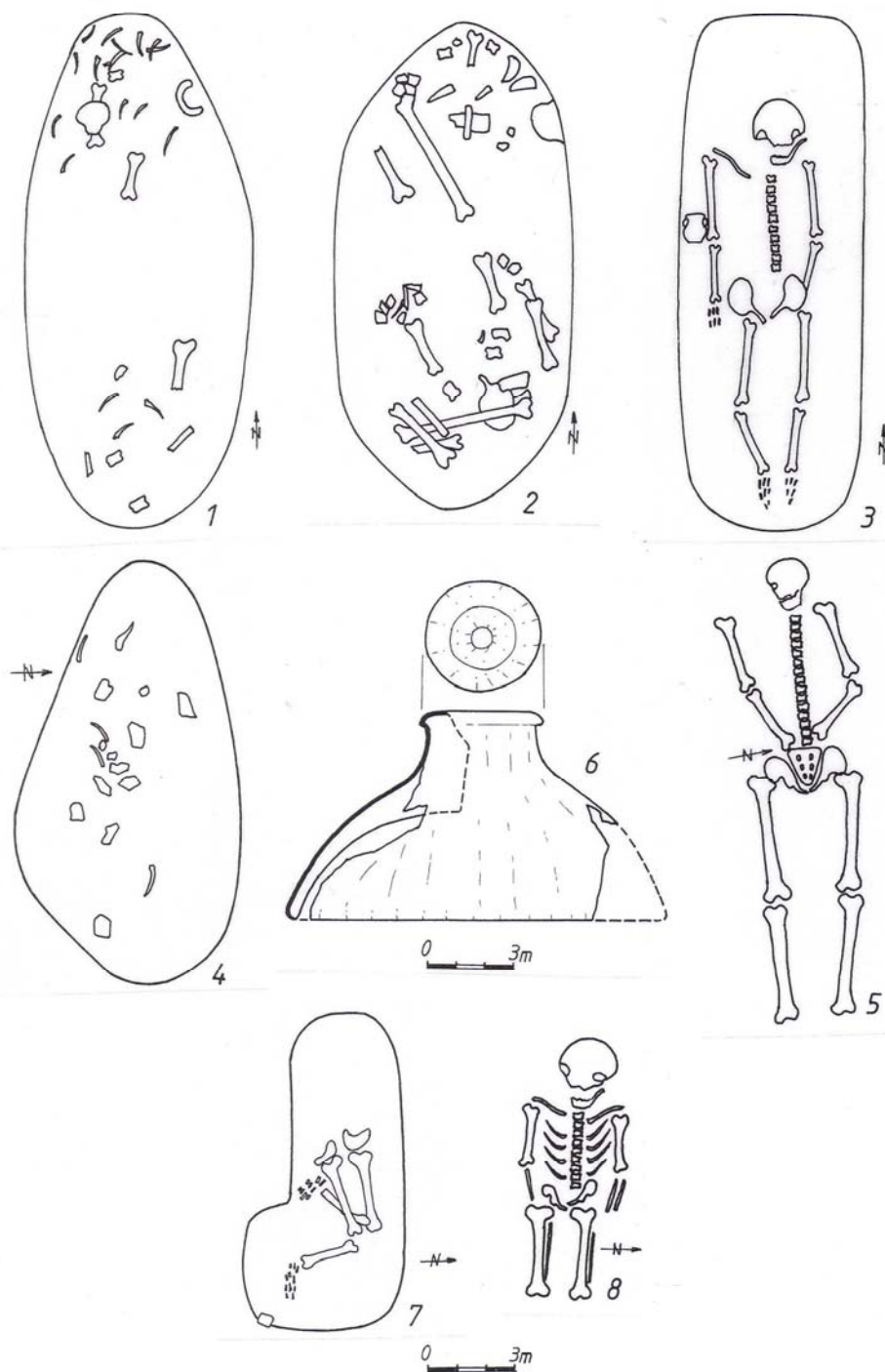

Figura 20: 1 M 31; 2 M 45; 3 M 21; 4 M 12; 5 M 10; 6 M 21; 7 M 7; 8 M 5.

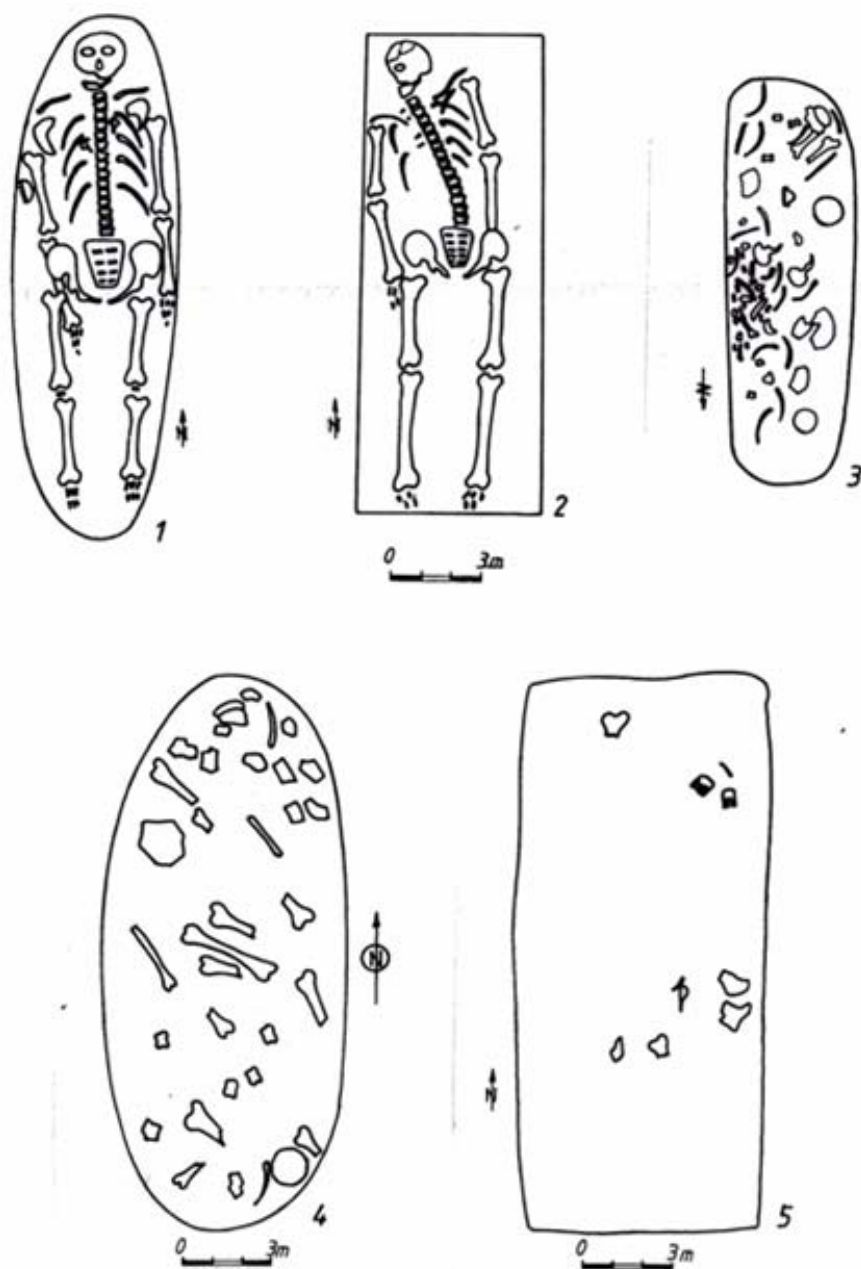

Figura 21: 1 M 33; 2 M 41; 3 M 6; 4 M 20; 5 M 25.

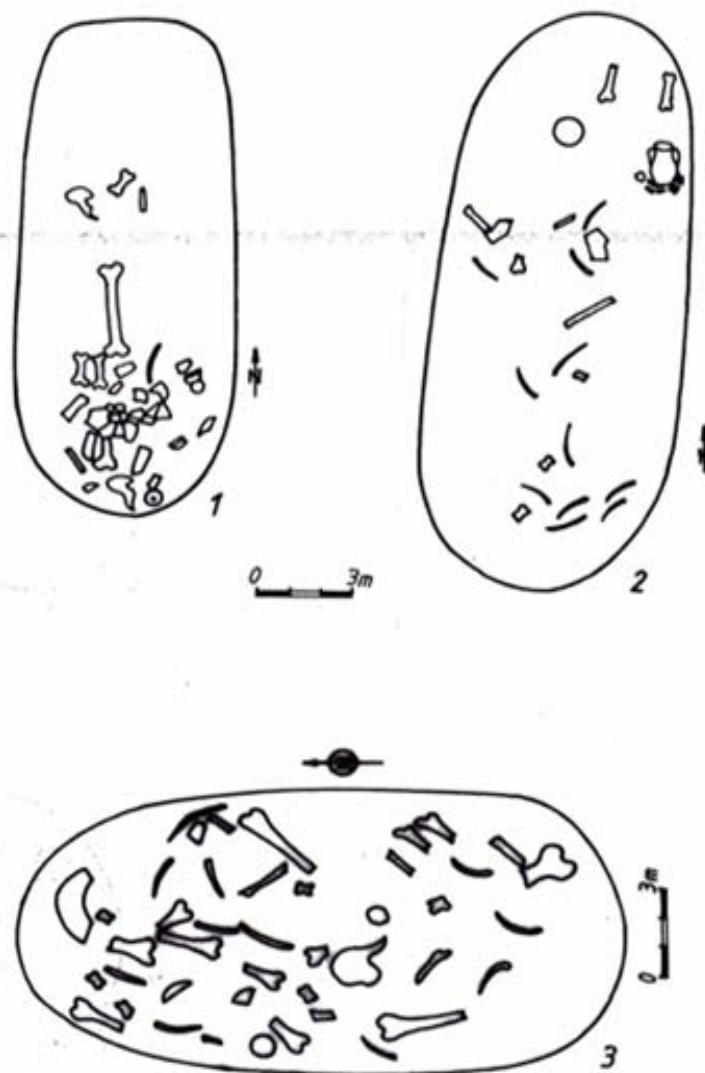

Figura 22: 1 M 39; 2 M 54; 3 M 16.

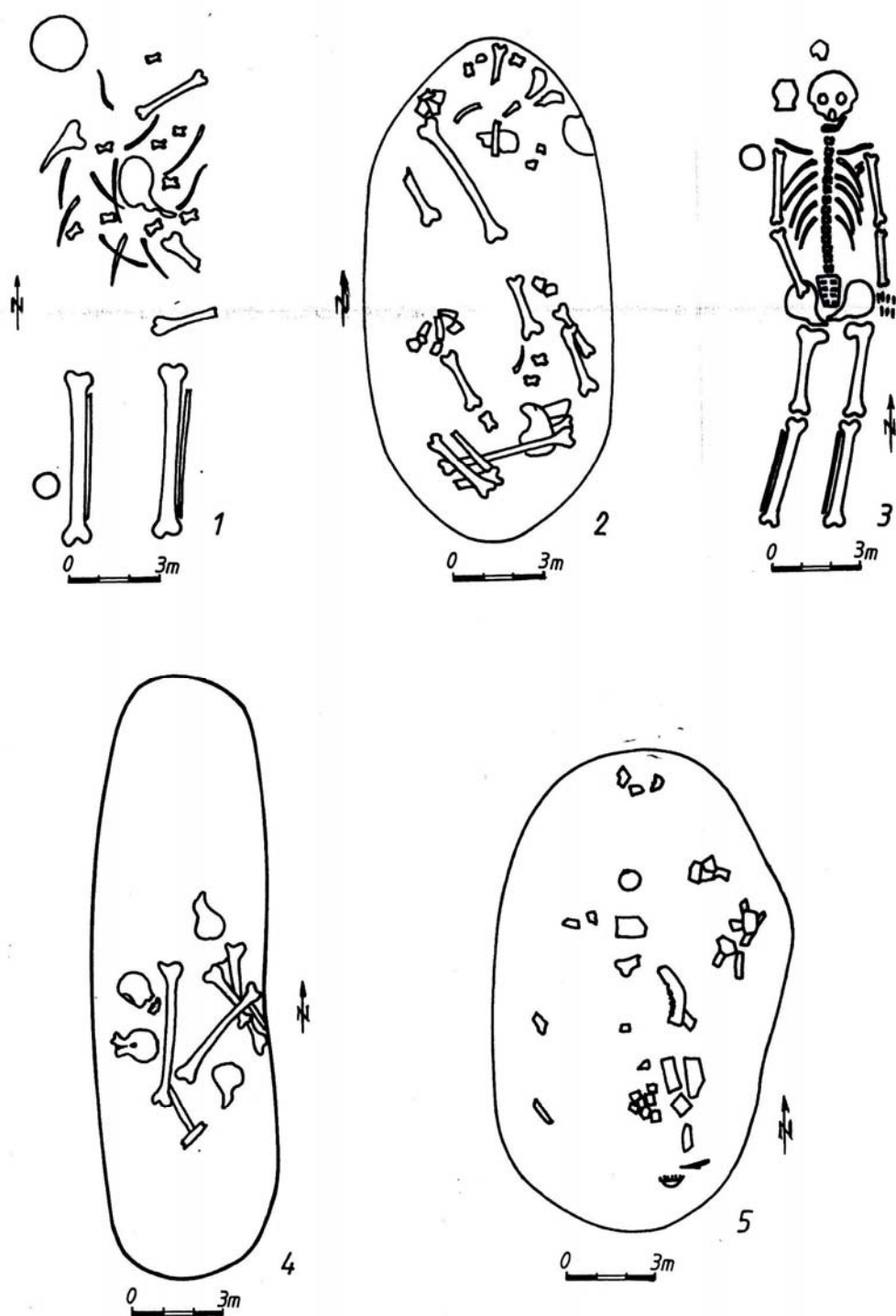

Figura 23: 1 M1; 2 M 46; 3 M 1; 4 M 38; 5 M 53.